

Válka p. prof. Rádla proti všem.

II.

Zdá se, jakoby náboženství bylo spotřebovalo celou zálibu citů p. prof. Rádla; k ostatnímu se staví s racionalismem, který leckdy dlužno nazvatí krajním. Tak i pro národní otázku mu zbylo jen rozumářství, jež bývá nelítostné i necitlivé. »Ani jeden národ se ještě nevytvořil na podkladě vědy a rozumu,« praví se v jednom románu Dostojevského. Tento nešvar musí přestat, toto nedbalé opomenutí dějin musí býti napraveno. Vlastní úsilí p. prof. Rádla jde k tomu, vytvořit konečně aspoň jeden národ na podkladě vědy a rozumu.

Racionalismus p. prof. Rádla ukazuje se nejvýznačněji tam, kde dělá výlety do historie. Upřímně řečeno, lépe by bylo ho do historie nepouštět. »Právo lidu« posoudilo a odsoudilo jednou Karla IV., protože nebyl socialistou. V knize p. prof. Rádla objevuje se tu a tam skoro stejně katastrofální nedostatek historického smyslu. Jisto jest, že historické jevy, zejména středověké, zřídka odpovídají zásadám programu realistického a málokdy mohou býti uznány za slušné a bezvadné, vezmeme-li na ně program Ymky. Jestliže někdo posuzuje historii podle moderních morálních a filosofických pravidel z r. 1928 a odmítá uznati cokoliv, co se do nich nehodí, jestliže někomu schází schopnost vejití se do vzdálených dob, pak ovšem se musí v historii stále zlobit. Pak se mu — jako p. prof. Rádlovi — ve vývoji národa pořád ukazuje nejasnost myšlenková, slabost vůči přírodním poměrům. Hus mu je nekritický, čeští králové neměli programu, Václav IV. pil, války byly kruté, kolem r. 1627 nebyla ještě v Čechách dokonalá demokracie, Balbín, který v dobách pro český národ nejtemnějších dovolil si napsati spisek na obranu jazyka českého, byl příliš instinktivní a neměl souvislosti s kulturním snažením světovým, a sedlák Vavák z doby Marie Terenzie si neuvědomoval, »co češství znamená kulturně, politicky, programově.«

Týž racionalismus, který tuto cpe historická fakta do španělských bot a v celé historii skoro šosácky si počíná, obrací p. prof. Rádl na otázku národní. Jeho »Romantická věda« byla knížkou proti německému racionalismu. Pan prof. Rádl je zástupcem zvláštního českého racionalismu. V »Romantické vědě« ukazoval na umělost německého myšlení, které vzalo počátek u Kanta, kde člověk už »zcela přestal být naivním dítětem přírody.« Pan prof. Rádl sám se ocitl nyní na vrcholu toho stavu, kdy člověk není naivním dítětem přírody. Jako většina jeho ideí, i jeho názor na národ má původ v Masarykovi. »Idea národnosti je pro uvědomělého člověka celý program kulturní. Řeknu-li: já jsem Čech, musím mít národní program,« psal Masaryk. Pan prof. Rádl rozvíjí tento počátek přísnou důsledností: národ jest program a nic jiného. Jestliže jednou zcela ztotožníme národ a program, pak jsou ovšem racionalismu brány otevřeny dokořán, a pak tam, kde se národní program nezdá být dost jasný, nezdá se být zřejma ani sama existence národa. Pan prof. Rádl povznesl se až na samý

vrchol zásady: národ jest program. Pro nic jiného z národních faktů, které jsou četné a mnohotvárné, nemá smyslu. Masaryk měl. Masaryk na příklad také napsal:

»Kdo není ani všeobecným, ani slovanským kosmopolitou, ten i svůj cit národní živě bude mít zakotvený ve své rodné víscce, ba ve své rodné chaloupce, to bude pro jeho cit ten bod, z něhož vypáčí ten náš svět český. Láska k vlasti musí být uvědomělá, musí mít docela určitý předmět, cit bez určitého předmětu se rozplývá a chtění nemá, čeho by se chytalo.«

Celá kniha p. prof. Rádla velmi polemizuje proti takovému druhu národního citu. Odbývá jej jako pouhý cit lokální. Přísní budhisti dali si zásadu, ani nespát pod tímž stromem dvakrát: aby si člověk něco nezamiloval, aby s něčím nesrostl. Pan prof. Rádl by skoro souhlasil s tím, že člověk nemá ve své vlasti spát pod tímž stromem dvakrát: aby nevznikly lokální city. Vůbec přísně odděluje věc národa od všech citů: národ je program; vše ostatní je lokální cit, instinkt nebo návyk. Naskytá se dosti trapná otázka, na kterou Rádlova kniha vůbec neodpovídá: jestliže národ je jen program (p. prof. Rádl o jiných národních znacích ani o jiném národním příslušenství nemluví), jaký potom je rozdíl mezi národem a sociální demokracií, národní demokracií nebo třetí internacionálou? A jaký je rozdíl mezi národem a třeba eugenickou společností? Vždyť sociální demokracie, národní demokracie, třetí internacionála a eugenická společnost jsou také program. Rádlova racionalistická definice národa vede k tomu, že nemůže theoreticky rozlišiti mezi národem a politickou stranou nebo učenou společností. Zdá se mi, že theorie, která má takové díry, že jimi utíkají i tak velké ryby, si nemůže činit nárok ani na cenu přibližnosti.

Tuto svou theorii o národě rozvinul p. prof. Rádl již před několika lety v brožurě »Národ a stát«. Chcete-li si představit naprostý opak, vzpomeňte na nadšence Dostojevského, kteří mluví o národu jako o »těle božím«, nebo na našeho p. prof. Mareše, který líčí národ jako strom, s jeho organickou jednotou od kořene ke květům. Této »organické theorie« o národě jest p. prof. Rádl velkým nepřítelem. Vytýká také Masarykovi, že později neodolal jejím svodům. Polemizuje proti všem lidem, Herderem počínajíc, kteří se domýšleli, že do národa se člověk rodí, že ta nebo ona národnost je osudem. Rádlovo pojetí a snad i jeho zálibám lépe odpovídá tento obraz: člověk se stává členem národa, jako se stává členem spolku, když si byl přečetl jeho stanovy, a pocítil, že s nimi souhlasí. I jest už brožura »Národ a stát« plna polemiky proti »organické theorii«, proti pojetí národa, které činí z člověka »otroka přírody a rasy«, proti národu jako »neodvratnému osudu«; mluví o »svobodě od národnosti«; národ je vystaven na subjektivním vědomí; to je důležitější než krev, pleť a tradice.

Nuže, dejme p. prof. Rádlovi za pravdu, že národ není tvořen rasou; rasové theorie o národě leží už vůbec za námi v troskách, a snaží se je udržet při životě jen lidé

obzvláště zaostali. Ani ovšem nedělá příroda tak určitě a neodvratně člověka Čechem neb Němcem, jako ho dělá blondýnem nebo brunetem. Vezměte kterékoliv české nemluvně z českých rodičů a zaručeně české krve; položte je někam do Německa na břeh potoka; ujme-li se ho nějaká německá rodina a vychová je — kdo by měl v sobě tolik vlasteneckého optimismu, aby očekával, že se v něm jednou češství nezadržitelně projeví? Národnost není princip přírodní, nýbrž lidský. Ale lidská duše má více stránek než jen rozum, a není vyčerpána tím, že se hlásí k nějakému programu. Program, cíl ovšem jest jedním z národních faktů; ale národní skutečnost má faktů více. Je třeba souhlasiti s p. prof. Rádlm také v tom, že národnost se zakládá na subjektivním vědomí: k tomu národu patřím, ke kterému se hlásím. Jenže Rádlovo racionalistické pojetí by ponechávalo člověku skoro svobodu stěhovat se z národa do národa jako z bytu do bytu. Ale v národní příslušnosti, i když je založena na subjektivním vědomí, je přece jen více nutného a osudového, než se p. prof. Rádl domnívá. Pojímání národnost jako příslušnost k programu je rozumářství, které daleko není právo celému životu.

Upozornil jsem již na trapné nesnáze, které se naskytují při otázce, proč třeba komunistická internacionála není národ, jestliže národ jest program. Kniha p. prof. Rádl, která zamítla tolik znaků národnosti, nemůže vůbec to vysvětliti, leda by se vrátila zase k některým z těch zamítnutých národních znaků. Komunistická internacionála má jasnější a určitější program než všichni národové na světě: proč vyznávání tak jasného programu nestačí k národní příslušnosti, kdežto vyznávání nějakého obyčejně mlhavého národního programu stačí? Aby to p. prof. Rádl vysvětlil, bude musit o národě připustit více, než až dosud připouští. Jdeme dále: jestliže národnost znamená příslušnost k programu, pak nikdo nevysvětlí, jak by komunističtí a národní demokrat, jejichž programy se mají k sobě jako den a noc nebo jako pes a kočka, mohli patřit k témuž českému národu. Nedostaneme se dále, nepřipustíme-li, že příslušnost k národu, ať opravdu se zakládá na subjektivním vědomí, přece jen je závislá na některých skutečnostech a podmínkách nadosobních, které nejsou v moci subjektivního vědomí a které nemají co dělat s tím, jaký program vyznávám. Je možno uvést zajímavý příklad, který ukazuje, že národnost existuje jako něco daného a objektivního, co přemáhá v rozhodné chvíli i ono subjektivní vědomí, jež bylo třeba obráceno jinam: na počátku světové války bylo v evropských zemích plno socialistů, pevně o sobě přesvědčených, že nemají vlasti; to bylo, uznáme, velmi vyhraněné subjektivní svědomí; ale viděli jsme, jak pojednou v rozhodném okamžiku většina těchto lidí byla přemohena pocitem příslušnosti k svému národu, a jak v boji se rozhodně postavili na jeho stranu. To se dělo v Německu, ve Francii, u nás, v Anglii i v Itálii. Německý sociální demokrat Konrad Hahnisch takto popisuje tuto vnitřní událost: postavili jsme se na stranu Německa, puze «neodolatelným pocitem», který nás spojoval s osudem Německa; »byl to pro nás nejsilnější vnitřní zážitek našeho života, když jsme si uvědomili toto osudové společenství s naší zemí«. Zde, jak patrně, národnost pohltila pojednou subjektivní svědomí, které mířilo jinam; národnost spadla prostě jednoho dne subjektivnímu vědomí na hlavu a pohřbila je pod sebou. To neznamená, že bych chtěl bráti zpět slova, že národnost se zakládá na subjektivním vědomí. Ale znamená to, že

subjektivní vědomí musí být v soulase s objektivními, nadosobními skutečnostmi. Národ prý jest program — ale německé a jiné sociální demokraty přemohlo právě to, co bylo mimo program a proti němu, a přece nemůžeme než říci, že je přemohla národnost. Jak by to bylo možno, kdyby národnost byla, jak se racionalisticky vykládá, jen v příslušnosti k programu? Ačkoliv národ ještě se nezakládá na rase, nezakládá se také na programu: neboť jako národ pojímá v sebe lidi různých ras, tak také pojímá v sebe lidi různých programů. Národ je tvořen mnoha složkami, nesmí se vyjmout jedna a říci: to je národ. Říci, že národ je program, je tak úzké jako říci, že rodina je program. Zatím se rodina zakládá také na lásce, zvyku, strachu před samotou, pocitu domova. Nebylo by nic kolísavějšího, než národy, založené na něčem tak rozumovém, jako je vyznávání nějakého programu. Jak známo, lidé během svého života měnívali programy — kdyby je měnili tak často jako prádlo, mohli by tím pohnouti faktem své národní příslušnosti? Mně, dejme tomu, daleko více by se líbil program anglický než český — mohu se už proto státi Angličanem? Je to v mé moci? Nevidím, jak bych mohl. Ne, národ je přece více osudem, než se domýšlí pan profesor Rádl. Velmi podceňuje cit a fakt pouhé příslušnosti. Racionalismu Rádlu zcela chybí smysl pro instinktivní fakt »národ«. Na málo věcech záleží tolik jako na tom, aby člověk dovedl udržet správný poměr mezi svými city a rozumem. Kdežto ze šovinistů mluví jen instinkty, u p. prof. Rádl vyhnal nensášelivý rozum téměř vše ostatní.

Nepředstírám, že definice národa je věc lehká. Nepředstírám ani, že bych sám ji dovedl podat. Myslím, že žádná z definic, které až dosud byly podány, nestačí. Přes to národy existují i když se nepodařilo je dokonale definovat. Některé životní věci lze vůbec těžko definovat. Vidím jen, že Rádlova teorie naprosto nestačí, daleko nezahrnuje vše. Nezahrnuje ani to vše, o čem on sám mluví. Tak hovoří na příklad o národnostním právu neuvědomělého lidu, který se o svá práva nehlásí a který potřebuje národní ochrany. Je-li národnost vědomá příslušnost k programu, jakou národnost může mít lid neuvědomělý, a co tu vlastně potřebuje ochrany?

Co jest tedy národ? Národ je asi společenství jistého průměru osudu, místa, tradice, zvyků, kultury, setrvačnosti, věrnosti k praporu, zájmů, vůle, úmyslů; národ je v tom, že lidé volky nevolky musí sdílet osud svého národa, mít se s ním dobře nebo špatně; za války byli lidé zabíjeni pro nic jiného, než že byli Angličani, Němci nebo Francouzi; tím se existence národa zdá býti dosti potvrzena; národnost se zakládá i na touze, která byla vložena v srdce člověkovu, na touze k něčemu patřit, k rodině, k sportovnímu mužstvu, k příteli, k národu; národnost se zakládá i na tom, že není člověku dobře býti samotnému. Víím, že to není definice. Ale také láska na př. nezmizela se světa proto, že ji lidé nedovedli dobře definovat. Racionalismus pana profesora Rádl jde mimo všechna citová fakta, která mají co dělat s národností; selhává všude, kde pojem národa se stýká s láskou a věrností; selhává i při věcech méně vznešených, tam, kde národ se blíží společenství zájmů. Kdyby pan prof. Rádl si počínal na př. vůči manželství tak, jak si počíná vůči národu, neviděl by v manželství nic jiného než program a vůbec by nepochopil ty dva nešťastné lidi, kteří se vzali proto, že se milovali.

Nezabýval bych se tolik touto teorií o národě, kdyby autor na jejím základě neměl s českým národem určité

dalekosáhlé plány. Podrobně promlouvá o národnostních třenicích v této zemi, lituje jich a navrhuje toto:

»I jest naším úkolem pro budoucnost; překonati kmenové citění ideou politického národa, jehož členy budou Češi jako Němci a jako Slováci i Maďaři. Tu tedy národ jest ideálem, úkolem, programem; národ není, ale má býti, a k němu jest třeba materiál tohoto světa povznést.«

To tedy bude první národ, vytvořený slavně na podkladě vědy a rozumu, a p. prof. Rádl má trochu za zlé historii, že k tomu již dávno nedošlo; zdá se, že historie nemá tolik rozumu, kolik by se dalo čekat; její národy rostly nepořádně jako dříví v lese; nebyl v tom žádný plán. Z citovaného plánu vychází najevo, že p. prof. Rádl zatím Čechům ani nepřikládá čestný název národa; »národ není, ale má býti«; jsou sice jacísi Čechové, ale to je více méně jen kmenové citění, nepořádek a nenávisť k cizincům; národ bude z toho teprve tehdy, až řečení Češi se se Slováky, Němci a Maďary spojí v jeden národ na podkladě jednotného státního programu. Pan profesor Rádl uvažuje dále, že národ československý má dva jazyky, český a slovenský, a praví: »Je-li tedy možný národ československý, který má dva státně uznané jazyky, proč by nebyl možný národ československý s jazyky třemi, čtyřmi?« Pan profesor má tedy v práci nový národ československý, který by, dotvořen, bohužel žádným národem nebyl.

Nejpozoruhodnější detail v plánech p. prof. Rádla jest zajisté to, že Češi zatím za národ nepokládá, nýbrž za pouhý kmen. Jest sice na př. národ německý nebo francouzský, ale pokud se Čechů týká, je to jen kmen, jen materiál, který třeba teprve k národu — společnému s našimi Němci a Maďary — povznést. Toto východisko p. prof. Rádla nemá věru žádnou naději na uznání. I když uvádí vábivé příklady z historie, kdy Češi se za národ nepokládali a kdy místo věrnosti k národu cítili věrnost k panovníkovi nebo k zemi, čas zpět nepoteče, vývoj národní myšlenky nelze zvrátit, Češi — ať v sváru nebo v dokonalém míru s Němci — se za národ pokládati nepřestanou. V celé knize Rádlově lze sledovati toužebné přání, abychom se, pokud se národnostních poměrů týká, vrátili před 19. století, do dob, kdy národy nebyly probuzeny, abychom odčinili vzrůst národní myšlenky. Není dobře spojovati zdar spravedlivé věci s přáním nemožným.

Pan prof. Rádl stůjž zde jako případ nebezpečnosti, které pochází od lidí hlubokých. Pamatuji se, že jednou napsal: v tom, co tu čteme, jest zajisté rozum i spravedlnost — ale co víc? nic víc! Rozumím, p. prof. Rádlovi scházely tam hluboké tůně lidského nitra, ohromující perspektivy, duch prorocký. Tu sám si dá vždy záležeti, aby v tom, co píše, bylo více než jen rozum a spravedlnost. Tak, vedeni jeho duchem, docházíme k tomu, že stát je výplod ďábelský a Češi zatím pouhým kmenem. Pan prof. Rádl položil si za cíl, přispěti k smíru a vyrovnání Čechů a Němců v této zemi. Tento cíl s ním sdílí mnoho rozumných lidí. Ale pokud jsou méně hlubocí, usilují o česko-německý smír, pokládajíce to za věc rozumnou, spravedlivou a prospěšnou státu. Panu prof. Rádlovi toto však nestačí, poněvadž je v tom jen rozum a spravedlnost: on dokládá nutnost česko-německého smíru tím, že Češi jsou zatím jen kmen a teprve ve spolku s Němci se stanou národem. Tím, mimochodem řečeno, zbavuje se ovšem vyhlídek, že by na české straně jeho rady byly přijaty vlídně. A to jsou důvody,

proč jsem hned na začátku podotkl, že se bojím více jeho předpokladů než závěrů.

Jakým způsobem došel p. prof. Rádl k svému československo-německo-maďarskému národu se čtyřmi jazyky? Jestliže někdo příslušnost k národu ryze rozumně pokládá za příslušnost k programu, pak mu ovšem nepřipadá za těžko představit si Čechy, Slováky, Němce a Maďary jako jediný národ, budou-li mít společný státní program. Náš autor uvádí případy takového zrození národa z historie i se zámoří; Angličané vznikli sloučením Anglosasů a Normanů; Francouzi sloučením Gallů a Germánů; také Italové jsou smíseni s Germány; Američané jsou směsí mnoha kmenů; národem jsou také občané Kapska, ač jsou původu jednak anglického, jednak holandského, a ač mají mezi sebou i domorodé černochoy a přistěhovalé Indý; Kanaďané jsou národem, ač se skládají z Angličanů a Francouzů; »neboť nejde o řeč ani původ, nýbrž o uvědomělé státní příslušnosti«. Zatím co ve světě splývání kmenů se takto dalo, na české půdě stále něco zadržávalo.

»Proč naši Němci se nesjednotili s domácím obyvatelstvem, jako splynuli Frankové s Gally, Normanové s Anglosasy, t. j. proč nepovstala u nás nová jednotná kultura, obsahující asimilované prvky jak germánské, tak slovenské? Faktum jest, že oba kmeny žily pouze vedle sebe, a to se stalo příčinou velikých nesnází... Možné to však bylo; bylo to žádoucí, bylo to jedinou cestou zabezpečiti této zemi kulturní pokrok. Proč se u nás nemohlo státi, co se stalo ve Francii, v Anglii, v Itálii a ve Švýcařích?«

Obávám se, že je marno historii něco vyčítat. Rádl se ptá historie, proč že Češi a Němci u nás nesplynuli v jeden národ; ale myslím, že by sám měl odpovídat na tuto otázku. Kdyby se o to pokusil, přišel by snad na to, že poměry u nás byly jiné než tam, kde se splynutí podařilo. Ať tak či onak, ať z toho byl prospěch nebo škoda, jisto jest, že Češi a Němci setrvali v této zemi vedle sebe jako dva národové, a že se proti tomu nic nedá dělat. Pan prof. Rádl je ovšem toho názoru, že národnostní materiál této země musí býti takovému splynutí povznesen — myslí však opravdu, že to, co se nepodařilo ve středověku, kdy ještě nebylo národnostní ideologie, podaří se ve století dvacátém, kdy každý národ pečlivě a žárlivě usluje o svůj vývoj? Příklady z devátého a desátého století jsou, myslím, pro tuto dobu bezcenné, národové už nebudou splývati tak, jak splývaly na úsvitu historie. Ani nejsou k tomu už ty prostředky, jaké byly: p. prof. Rádl na př. vynechal splynutí Frusů s polabskými Slovy v jeden národ. Ani příklady koloniálních států zámořských nejsou ovšem vhodné pro naše poměry: český národ zcela jinak sedí na své půdě než vystěhovalci v Americe, Kanadě, Australii, Kapsku; v koloniálních státech jde o zlomky národů, které zanechaly svůj mateřský národ v Evropě a mohou na něj vzpomínat; český národ má v Čechách zcela jiné postavení, a je to jen theoretická zaslepenost, nechce-li se to vidět. Malé národní zlomky ve vystěhovaleckých státech nemohou se ovšem pokládat za celé národy — ale zdá se, že Češi v Čechách se za národ pokládají mohou. Že my v Čechách budeme mít jiné cíle a větší ctižádost než citovaný přistěhovaný Ind v Kapsku, to by se při trochu pozornosti k faktům mohlo jevit samozřejmým.

Nevim, proč p. prof. Rádl šel až tak daleko, že se neuspokojuje ničím menším než vytvořením jednotného

česko-slovensko-maďarsko-německého národa se čtyřmi jazyky. Myslím, že je tím vinna hlavně hlubokost jeho ducha. Vyslovil přece v téže knize požadavek odluky státu od národnosti, podle překladu odluky státu od církve: to by snad mohlo k národnostnímu smíru a k prospěchu státu stačit? Nevím, jaký to má smysl klásti si cíle nemožné. Jestliže někdo v tomto státě se bude snažit, aby národy smířil, může mít úspěch; jestliže však někdo předpokladem národnostního smíru činí splynutí v národ jediný, musí prožítí své dny v duchovní osamělosti a házi hrách na zeď. *Ferd. Peroutka.*

P O L I T I K A

Dr. Jos. Schieszl:

Jde vývoj do leva či do prava?

Z odpovědi na tuto otázku udělaly si dva tábory, z nichž jeden tvrdí, že vývoj jde do leva, druhý, že do prava, jehly, jimiž se bodají navzájem po každých poněkud významnějších volbách; obháje vývoje pravého používají ovšem své jehly nejraději proti autoru tvrzení, že vývoj jde do leva. Kdo má pravdu?

Uvažující o této otázce musíme se nejprve dohodnouti, co jest do leva a co do prava. Je známo, že pojmenování toto vzniklo z nahodilého rozsazení poslanců v parlamentě, kde poslanci vládní seděli na pravici, poslanci opoziční na levici. Poslanci vládní byli konservativní, poslanci opoziční pokrokoví. Již tu je dobře připomenout, že — jak z úvahy vyplyne — vládu ve státě mají zpravidla směry pravé. Podle dnešních poměrů můžeme říci, že směry levé usilují o demokracii politickou, sociální a kulturní, směry pravé se jí brání. Vývoj do leva znamená tedy nejširší účast všeho občanstva na veřejné správě, a sice pokud možno účast přímou, pokud to není možno, zástupci volenými všeobecným, rovným hlasovacím právem s event. poměrným zastoupením. Úředníci volení, ne autoritativně ustanovení. Tisková a shromažďovací svoboda. Ve směru sociálním a hospodářském znamená to vyloučení soukromého vlastnictví a pokud ho odstraniti nelze, jeho rozklad systémem daní a dávek přímých, progresivně odstupňovaných spolu se sociálním zabezpečením každého jedince. Ve směru kulturním se žádá, aby každému občanu poskytnuta byla možnost nabýti bezplatně nejvyššího stupně vzdělání, jehož jest schopen a dán stejný podíl na kulturních vymoženostech společnosti. Směry pravé opírají svou politiku ne o autoritu lidu, nýbrž jedinců, po případě boha a o soukromé vlastnictví. V praktickém životě objeví se tyto základní these v tisíci požadavcích, z nichž jedna doba zdůrazňuje ty, druhá ony. Jejich kombinacemi vznikají politické programy a strany; uvedeny v různé systémy tvoří politické, sociální a kulturní ideje, jimiž je jedinec do víru veřejného života strhován. Všimněme si nejprve jeho.

Člověk si počíná důkladněji všimati věci veřejných, když dospěl, tedy ku konci druhé desítky let svého života. Vliv školy, pohlavní dospívání a nedostatek životních zkušeností činí jej v té době přímočarým, abstraktním, podnikavým až dobrodružným, lačným po novinkách, opovrhujícím vyšlapanými cestičkami.

Podporován svými rodiči nebo v horším případě nejsa nucen pečovati o nikoho jiného než o sebe, netrápí se starostmi hmotnými. Tím si vysvětlíme, že mladí lidé začínají svou politickou kariéru ve stranách levých nebo aspoň na levých křídlech svých stran. Jen tak pochopíme, že řada synků zámožných buržoasních rodin stala se po převratu komunisty. Někdy ovšem dobrodružnost, novotářství, nezkušenost a velikášství — i to je příznakem mládí — zavede dospívající občany i ke směrům pravým, používají-li aspoň method tak radikálních, aby v nich mohli své výše zmíněné vlastnosti uplatniti. To jest ku př. případ našich fašistů.

Jak člověk stárne, poznává víc a více rozdíly mezi teorií a praksí. Vidí, že všechno nejkrásnější úsilí končí nakonec nehezkým kompromisem, že uskutečňování politických ideálů je zdržováno vlastní neschopností i tupým odporem nebo zlobou druhých. Poznání příjemnosti života, starost o rodinu naučí ho dívat se jinak na majetek i na moc, které snad dosáhl. Chtěl-li původně, aby hlasovací právo měl každý 21letý, bez ohledu byl-li trestán, začne najednou přemýšleti, mohl-li máti 21letý správný názor na potřeby veřejného života a tedy správně voliti a má-li právo voliti ten, kdo společnosti nic nedává a jen od ní bere. Lekne se situace, že snad nebude možno ze změti stran vytvořiti vládu, bez níž společnost nemůže být a začne přemýšlet o Kvoru. Najednou dojde k přesvědčení, že svoboda tisková a shromažďovací, které neměl nikdy dost, se zneužívá a volá po censoru a policajtu. Je proti progresi daňové a chce, aby si sám zaplatil, kdo chce do školy. Podívejme se do politických dějin po významných osobách, podívejme se po svých známých, ale i sami do sebe a uvidíme, že jedinec vyvíjí se zpravidla do prava. Odtud pořekadlo »mladí radikáli, staří hót-ráti«. Francouzští známí politikové Clémenceau, Mille-
rand, Briand, Poincaré a j., začali svou politickou kariéru jako hodně leví socialisti, dostali se však důkladně na pravo. I u nás máme dost takových případů. Výjimky, oni věčně mladí a radikální staří páni, jen potvrzují pravidlo, a ostatně hodnota jejich stále mladého radikalismu jest při nejmenším problematická. Pravidlem zůstává, že jedinec vyvíjí se do prava.

Z toho zdál by se nutný závěr, že když jedinci, tedy také společnost, kterou tvoří, se musí vyvíjeti do prava. Uvidíme, že tomu tak není, ba že i jedinec přes to, že se vyvíjí do prava, dostane se často na konec na levnější stanovisko, než ze kterého vyšel. Abychom tomu porozuměli, musíme si všimnout vývoje politických stran.

Jako u člověka i u politických stran jsou narozeniny slavným dnem. Musili tu být silní lidé a mimořádné okolnosti, měla-li vzniknout nová strana. Její program se dělal za povznesené nálady, v důvěře, že teprve jeho autoři a nová strana přinesou spasení státu. Ostatně také proto musí se dáti do něho vše nejlepší, že je třeba získavati přívržence. Proto jsou programy politických stran maximální, i když o sobě výslovně říkají, že jsou minimální. Studujete-li je a jejich maximalistické požadavky, najdete, že jejich maximalnost spočívá právě v tom, že za daných poměrů zacházejí co nejdále do leva. Již to říká mnoho pro konečnou odpověď na otázku, kam jde vývoj. O vzácných výjimkách, jakou je ku př. dnes fašismus, promluvíme zvlášť.

Politická strana rodí se tedy zpravidla jako levá.

Proto a poněvadž je nová, získává sympatie zejména mladých lidí a má zaručenu radikálnost, výbojnost a jistou přitažlivost. Poněvadž je v opozici, nemá zodpovědnosti. Podobá se hodně mladíku, jak jsme o něm psali výše. Ale i strana stárne a nabývá zkušeností. Poněvadž pak politická strana neslouží jen cílům ideálním, nýbrž i velmi praktickým, je těmi svými příslušníky, kteří mají praktických zájmů právě nejvíce, tlačena k politice, která je v rozporu s programem strany. Program je v životě politické strany tolik, jako boží přikázání v životě jednotlivce. Stále jsme si ho vědomi, ale stále jej překročujeme. Nepřekračují jej ovšem všichni příslušníci stejně. Členové mladí, theoretici a konečně ti, kteří nemají moci ani zodpovědnosti, program drží a tvoří levé křídlo strany, ovšem opoziční. Naproti tomu vůdcové strany nebo někdy lépe řečeno držitelé moci ve straně, lidé nejschopnější, nejzkušenější, ale ovšem také s nejrozvětvenějšími zájmy a zodpovědností tvoří křídlo pravé. Sami osobně vyvíjejíce se do prava tlačí tam i svou stranu. V normálních dobách má v každém organizmu společenském vládu v rukou pravice. Dostane-li ji do rukou levice, je to revoluce. To neznámá, že vládnou jen pravé strany, nýbrž že skupina lidí, kteří vládnou, jsou ve frontě veškerého občanstva svým přesvědčením anebo aspoň skutečnou politickou praxí na pravo od středu, i když program strany, ke které osoby ty patří, je od něho na levo. Vycházíme-li tedy od programu strany jako od východiska, musíme říci, že i politická strana jako jedinec se vyvíjí do prava. Velmi názorný příklad nám podává Francie. Podle jmen politických stran soudili bychom, že až na dvě jsou všechny ostatní levé. Vyšla by z toho velmi slabá pravice a velmi silná levice. Zatím jsou na pravici strany, v jejichž názvu najdete slovo levice. Vznikly kdysi jako levé, ale jsou dnes pravými.

Jak je tomu u nás? Hned naše první politická strana, strana národní (staročeská) vznikla jako levá. Její vývoj do prava byl velmi rychlý. Po několika letech trpného odporu stává se stranou vládní, pracuje se šlechtou a katolickými kruhy rakouskými. Jako opozice proti ní odlupuje se do leva národní strana svobodomyslná (mladočeská), ale i ona spěje rychle na pravo a proto se odštěpují do leva nové strany radikálně státopravní a státopravně pokroková. Také ony spějí rychle do prava a někteří vůdcové dostanou se víc do prava, než strana, proti které vystoupili a do které se většinou vrátí. I strana agrární odštěpila se do leva, chtějíc široké vrstvy venkovského lidu vymaniti z nadvlády městských vrstev mladočeských. Podobně strana živnostenská chtěla vymaniti malopodnikatelské vrstvy z nadvlády velkého kapitálu. Skoro současně se stranou mladočeskou vzniká strana soc. demokratická, zdůrazňující na rozdíl od stran dosud jmenovaných požadavky sociální proti národnostním a ústavně politickým. Pro studium vývoje do prava není žádná jiná z dnešních politických stran tak vděčným předmětem, jako strana sociálně demokratická (nejen naše). Proti ní po její levé straně vznikla strana komunistická. Na prvý pohled nepravděpodobným zdá se vznik strany národní sociální. Vznikla sice jako opozice proti straně soc. demokratické na pravo od ní, ale ne z ní. V ní se neorganizovali opoziční soc. demokraté (jednotlivci nepadají na váhu), nýbrž levé a sociálněji cítící vrstvy

strany mladočeské nebo vrstvy neorganizované, ale pod jejím ideovým vlivem stojící. I to byl tedy posun do leva. Katolická strana národní byla politicky i sociálně dědičkou strany staročeské, jež zdůrazněním prvků církevně-náboženských ovšem zúžila pole své působnosti. Proti ní do leva vznikla strana křesťansko-sociální, prvou později pohltivší.*) Nehledíme-li k pokusu Chocovu, Práškovu a Stříbrného, vyvolanému ve všech těchto případech příčinami osobními, bez ideového podkladu, je jediná strana, která šla při svém vzniku vědomě na pravo, strana fašistická. Než o tom později.

Štěpení politických stran do leva již nám napovídá, proč přes to, že se jedinec i politická strana vyvíjejí do prava, konečná výslednice celkového vývoje jde do leva. Politická strana, jak stárne, tak se vzdaluje ideálů, jež ji vyvolaly v život, a sice do prava. Než život ideje není závislý na věrnosti strany, jež ji zapsala do svého programu. Za tu, která ji zradila, vytvoří si stranu novou. Jejím jádrem bude opoziční levice strany staré a z důvodů taktických bude formulace jejího programu levější, než formulace strany staré. Volnost opoziční strany, kontrola a kritika strany vládní, ale i větší demagogie usnadněná nezodpovědností přispívají k vzrůstu strany, až konečně dosáhne takové moci, že bude musit být připuštěna k spolurozhodování. Tu si vynutí kompromis, který bude nejen levnější než je prakse, nýbrž docela než je program strany staré. Tento nový fakt je pak přirozené východiskem pro další politiku i stran pravých. Jsouce strženy rázem se ocitají na levo a nejen se smiřují s novou základnou, nýbrž docela zapomenou na starou. Tak tedy strany i jednotlivci — neboť o nich platí totéž — přes to, že se vyvíjejí do prava, dostávají se účinkem směrů levějších přece jen do leva. Vývoj jde do leva.

To všechno platí ovšem s hlediska dlouhého vývoje a je hodně zeschematisováno. Abychom měli obraz úplný, je třeba věnovati pozornost ještě některým zjevům. Pochopíme potom také, proč je někdy možno tvrdit, že vývoj jde do prava. Vývoj lidstva směřuje k tomu, aby všichni lidé měli stejný podíl na moci i na výsledcích společné práce. Chtít to, je lehké, ale provést nemožné. Tragika osudu člověčenstva spočívá v tom, že když se na cestě za jmenovaným ideálem dostane přes určitou, zatím nedefinovatelnou hranici duševních možností lidstva, ohrozí samu existenci svoji. Ve velkých sociálních revolucích vždy se zdálo, že již již nastává splnění věčného snu člověčenstva a zatím lidstvo bylo jimi vždy vrženo daleko zpět. Nastal zmatek, v němž lidstvo jako smyslů zbavené ničí nejen statky morální i hmotné, jež stály těžkou prací mnoha generací a jež bude musit svou vlastní prací nahražovat, nýbrž docela i své životy. Uvolněné mravy a nemožnost pracovat, protože jsou rozrušeny vrcholné orgány politického a hospodářského života, atomisují společnost a vedou k boji všech proti všem. Lidí se zmocní zoufalství, zmizí víra v ideu. Kompromitovala-li se autorita lidu, nastoupí vládu autorita jedince, v němž se vidí jediná záchrana před zkázou. Kříže za revoluce z domů vynesené zavěšují se opět na svá místa. Vývoj jde na pravo.

To je případ Mussoliniho a italského fašismu, to je

*) Politické rozvrstvení národů anglosaských dává tomuto vývoji jen jinou formu.

příčina reakce u nás a v celém kulturním světě. Musila přijít. (Náš fašism přišel ovšem po funuse s křížkem. To, co provedl Mussolini v Itálii diktaturou, provedli jsme u nás prostředky demokratickými. Mussolini měl proti sobě rozvrácenou společnost řítící se do propasti, náš fašismus bojuje dnes již jen s větrnými mlýny. Byl myslitelný proti stranám socialistickým, ale nemá smyslu proti vládě stran občanských).

Srovnáváme-li stav porevoluční s předrevolučním, najdeme, že se přes všechnu reakci nevrátí tam, kde byl, že každou revolucí bylo dosaženo nějaké zásadní změny, která je východiskem dalšího pokroku. Také ona hranice, jejíž překročení vyvolává revoluci, posouvá se stále ku předu. Lidstvo nastoupí vždy znovu svízelnou cestu za svým ideálem, třeba v mnohých etapách a mnohými revolucemi.

Cesta do leva trvá vždy dlouho, protože se jde pomalu. Teprve před onou nebezpečnou hranicí stane se těžká pomalá chůze rychlejší, až se promění v prudký, ale krátký let revoluce, po níž následuje krátká doba reakce. Ještě jinak mohli bychom říci, že se ve vývoji lidstva uplatňují tendence pravé i levé, že střídavě převažují jako hybná síla v dlouhých periodách tendence levé a v krátkých periodách tendence pravé, ale že celková výslednice ukazuje na levo. Nemůže tomu být jinak, neboť nikdo nevyrvé lidstvu ze srdce víru, že se dopracuje onoho cíle, který jsme si na počátku definovali a o němž jsme se shodli, že to je vývoj na levo. Historie nám to potvrzuje.

ŽIVOT A INSTITUCE

J. Byk:

Amsterodamská Olympiada.

V neděli se skončily IX. olympijské hry svěřené k provedení holandskému olympijskému komitétu. Jejich průběh byl téměř ve všech směrech pozoruhodný a zdá se, že amsterodamská Olympiada znamená začátek nové epochy v olympijské historii. Po stránce sportovní přinesly hry mnoho nových rekordních výsledků v soutěžích mužů i žen a byly v tomto směru úspěšnější než Olympiada pařížská. N. O. C. měl v podstatě více štěstí než rozumu, že skončil hry také po stránce pořadatelské dosti úspěšně. Lze to tvrdit, neboť není jen jeho vinou, že v několika sportovních oborech vzniklo rozladění pro nepřesnou a nespravedlivou práci sportovních rozhodčí. Šlo tu vesměs o disciplíny, kde je nutno uplatnit systém bodování podléhající osobním názorům soudců, jejich odhadu kvality výkonu. Poměrně hladce proběhly soutěže kde se výkon měřil mechanicky: hodinkami, nebo metrem, či také jednotkou váhy. Já d r e m h e r opět zůstala lehká atletika, ba letos se potvrdilo víc než jindy, že hlavním olympijským sportem zůstane právě ona sama. Rozhodně se znovu poznalo, že sporty či sportovní hry, v nichž se uplatňuje kolektivní výkon, jeví sklony k úplnému osamostatnění se — k provedení samostatných soutěží mimo rámec Olympiady. Zakladatel a duševní vůdce Mezinárodního olympijského komitétu, baron Coubertin, byl ostatně na tento fakt připraven a znovu osvědčil promyšlenost své úcty-

hodné práce i v poselství uveřejněném při zahájení atletických her. Privil v něm, že sportovní hry kolektivní snaží se o zaslouženou autonomii a projevil názor, že bude dobře, když federace sdružující takové hry uspořádají své soutěže i mimo rámec her olympijských. Neopomenul při tom dodat, že olympijské hry musí zůstat oslavou ducha, kavalírství a síly individua. Baron Coubertin měl na mysli obtíže vyskytující se při snaze sjednotit příliš odlišné názory, zvláště nesezně, s nimiž je spojeno hledání jednotné amatérské formule, odpovídající zásadě olympijského pojmu amatérského. V jeho prohlášení lze hledati reakci na odlišný názor fotbalistů na amaterismus a také na odlišné hledisko tennistů, kteří se letos Olympiady neúčastnili, když olympijský výbor nesouhlasil s jejich návrhem, aby reamaterisovanému profesionálovi byla přiznána všechna práva čistého amatéra, což v praxi znamenalo povolení startu i na olympijských hrách. Myslíme, že sportovci budou souhlasiti s názorem čestného předsedy C. I. O., Coubertina, který letos poprvé neúčastnil se Olympiady jsa vážně churav.

Průběh amsterodamské Olympiady přinesl mnoho nových zkušeností soustřeďujících se ve společném názoru, že napříště je nutné zhustiti olympijský program a provést jej v kratší době, pak zejména učiniti veskerá opatření, aby se zabránilo nepříjemnostem plynoucím z nepřesné práce soudcovské. Lze mít za to, že již Američané, jako pořadatelé X. Olympiady v Los Angeles r. 1932, uplatní všechny dosavadní zkušenosti a upevní Olympiadu v rámci jejích přesných pravidel. Mají k tomu všechny podmínky nejen jako prvotřídní sportovci, ale i jako velký národ a stát. Holandské pořadatelství ukázalo, že malý národ je při pořádání tak obrovského podniku vždy v nevýhodě. Při nedostatku dostatečného množství dokonalých odborníků je odkázán na spolupráci cizinců a nemůže tak pevně zpět na svých dispozicích jako národ, který jest schopen vypomoci si v případě neočekávané tísně, vznikající zejména při event. rozladění mezi účastníky, nebo nutnosti narychlo měnit dřívější program. V úvahu tu ovšem přichází i větší zkušenost velkého státu a bohatší zdroje peněžní.

Největší zájem soustředil se i letos na soutěži lehkotatletické, která byla nejpočetněji obsazena jak na jevišti tak v hledišti. V době atletické Olympiady přijíždělo, nebo nastálo dlelo v Amsterodamu as 25.000 zahraničních hostů, mezi nimiž největší procento tvořili Němci z říše, dováženi do Stadia řadou zvláštních vlaků, vypravovaných z různých měst německými časopisy. Zájem Němců byl ostatně zcela pochopitelný, neboť byli to němečtí sportovci, na něž se v Amsterodamu nejvíce mysliło. Vždyť amsterodamské hry byly jejich prvním poválečným vystoupením v soutěži olympijské, vystoupením dávno připravovaným, jako velký útok německého sportu zejména na posice americké a anglické. Budiž ihned řečeno, že Němci tento útok provedli přesně podle plánu a že se zhroutil postupně, ale skoro úplně. Shodou okolností — byt v celkové klasifikaci došla Amerika naprosto bezpečně prvního místa — nebyli to borci U. S. A., kteří odrazili největší dílčí útok v soutěžích sprintérských. Jako Paříž, i Amsterodam přinesl překvapující vítězství tentokrát sice také obyvatele nového světa, ale příslušníka Kanady. Na začátku atletické historie letošní Olympiady objevil se mladičkový student Williams, který ze dvou startů ve

sprintech vytěžil dvě vítězství. Dobil 100 m i 200 m. Vzpomeňte, jak zejména v posledním roce před Olympiádou rojily se báchorčné časy sprinterů německých, lepší než dosavadní světové rekordy, ale nepřesvědčující. Stejně i Američané ohlašovali ve sprintech výkony rekordní. Bylo zřejmé, že všechna snaha Němců soustředí se na sprinty a vrhy, kdežto Američané, že pracují zejména na posílení své posice ve sprintech, kde na pařížské Olympiádě urval jim v poslední chvíli závod na 100 m Angličan Abrahams. Pro Američany bylo otázkou prestyže získati vedle 200 m i stovku. Ale jako deus ex machina přišel Williams porazivší v obou disciplínách oba největší favority. A hned za ním šel na nejkratší trati černý Angličan London a na 200 m zase Angličan Rangely, kteří obsadili druhá místa, teprve třetí byli Němci Lammers, resp. Körnig a až na čtvrtém místě Američané Wykoff či Scholz. Tyto porážky budou Němce a Američany dlouho bolet, třebaže byly velmi těsné. Je zajímavé, že v obou závodech nebylo dosaženo nadprůměrných časů. 100 m bylo horší než světový rekord (10.4 vt.) a dokonce o dvě desetiny horší než rekord olympijský, vytvořený ve Stockholmu Američanem Lippincotem a vyrovnaný v Paříži Abrahamsem (10.5). Letošní čas Williamsův byl 10.8 vt. a je pozoruhodné, že všichni ostatní finalisté končili většinu olympijských závodů daleko lépe. Zdá se, že v tomto závode, podobné jako na 200 m, měl ze všech účastníků Williams nejen nejvíce štěstí, ale jistě nejlepší nervy a taktiku. V obou případech přišel v rozhodující chvíli s nenásilným, skoro s virtuosním finishem zajišťujícím mu bezvadná vítězství. 200 m vyhrál Williams za 21.8 vt. a také tady byl čas horší, než světový olympijský rekord. Williams prostě potvrdil, že není jen uměním běhat v rekordech, když je dobrá nálada, ale že nejdůležitějším je, vyhrát v pravý okamžik a bez bázně i proti lepším soupeřům.

Williams byl překvapením prvních dnů, ale byl jen začátkem celé serie neočekávaných výsledků, které z letošních her učinily „Olympiádu překvapení“. Třetí hladký běh na kratší vzdálenost, 400 m, byl by málem dovršil vítězství kanadských sprinterů. V posledních metrech zachránil Barbutti aspoň na této trati první místo Americe v čase 47.8 vt. Ball, Kanada, urval však druhé místo Němci Büchnerovi, který jako ostatní jeho druzi neměl dostatek energie ve finishi, snad ani dostatek odvahy k tomu, aby své síly lépe využil. Barbuttiho jsme zařadili k nejlepším atletům Ameriky. Vysoký jako hora, byl silný jako mladý býček a slavil triumfy své běžecké metody, propagující nutnost úsilovné práce rukou a užití i zkráceného kroku v závěrečném boji. I čas na 400 m zůstal za dosavadními krajními výkony a potvrdil, že právě olympijská soutěž není nejvhodnějším polem — jak by se na první pohled zdálo — pro tvoření sprinterských rekordů. Pařížská Olympiáda, při níž v jednom dnu byl rekord na 400 m dokonce třikrát překonán, zůstává jen výjimkou pravidla.

Překvapujícím pokračováním atletické Olympiady bylo vítězství Angličana Loweho na 800 m. V čase 1 min. 51.8 vt. před Švédem Byhlénem a Němcem Engelhardtem. Velkolepý kanadský běžec černoch Edwards byl až čtvrtý a vyložený favorit Hahn (U. S. A.) dokonce až pátý před zklamavším světovým rekordmanem Francouzem Martinem. Lowe vyhrál svoji trať na Olympiádě již podruhé a opět to byl úspěch jeho

taktického běhu. Dovedl si v pravý čas udělat místo a našetřit trochu energie pro finish, zatím co Hahn špatně typoval za svého nejvážnějšího soupeře Edwardse a soustřediv se během závodu na něho, přišel do finishe úplně rozvrácen. On i Edwards byli překvapeni náhlým útokem Loweho, tak překvapeni, že než nasadili spurt, byli ztraceni. Loweho čas stal se olympijským rekordem. Začínáme-li mluvit o druhé střední trati, běhu na 1500 m, vyslovujeme poprvé jméno obdivuhodného národa finského. Malá země opět zásobila Olympiádu takovými talenty, že všechny další hladké běhy, kromě marathonu, staly se jejich kořistí. V olympijském rekordním čase vyhrál závod Larva za 3 min. 53.2 vt. před Francouzem Ladoumequem a svým krajanem Purje. Němec Wichman byl zatlačen na čtvrté místo. Za stárnoucího Nurmiho a Ritolu, nejskvělejší zjevy lehkotletické a dosud nejpůvodnější startery, přivezli Finové znamenité náhradníky. Jen s nimi mohli obsadit druhé místo celkové klasifikace. Závod na 5 km byl lehkou aférou již zmíněných Finů Ritoly a Nurmiho, stejně jako tomu bylo v běhu na 10 km a pak v závodech na 3 km steeplechase. Na pařížské Olympiádě objevil se Nurmi jako zázrak. Kde startoval, tam vítězil. Ale vítězil naprosto dokonale. Od té doby trochu slevil a dostal v mladších krajanech vážné soupeře na kratší tratě. Okamžitě to pochopil a soustředil se na tratě delší, ale i tam se tentokrát poctivě dělil se svými krajany. Ostatně nikdo tak krásně neukázal oddanou lásku k své vlasti, jako Finové. Mlčky, bez gesta, bez jakéhokoliv efektu vykonali povinnost k své vlajce, jež pro ně byla nejvyšším cílem a tu nezáleželo na osobách, nýbrž právě jen na tom, aby to byl modrý kříž v bílém poli, který by vlál nad ostatními, na stěžni vítězů. Jediným vážným soupeřem byl Finům Švéd Wide. Ale osud tohoto muže byl stejně smutný jako v Paříži. Veden snahou, aby Švédsku získal co nejvíce bodů, tedy i slávy, šel Wide ze závodu do závodu, ale také od porážky k porážce. Nurmi dělal na 5 km i 10 km jakéhosi strážce Wideho, byl stále okolo něho a zůstal duševním vůdcem svých krajanů. Vždy našel pravý okamžik, kdy obnovil útok a konečně i moment, kdy Wide nepostačil jemu a Ritolovi a ztratil závěs, musel se spokojit třetím místem. Pak se již rozhodovalo jen mezi Ritolou a Nurmim a ti dva se bratrsky dělili. 5 km přenechal Nurmi Ritolovi (14 min. 38 vt.) 10 km dobyl Nurmi pro sebe v olympijském rekordu 30 min. 18.8 vt. Zástupci Ameriky a Anglie museli se spokojovat poslednějším místy. Opět na dlouhých tratích suverenně vládli atleti severští. Jinak tomu bylo v překážkových bězích a ve štafetách. Tam Seveřané vůbec nestartovali.

Zato 3 km steeplechase ukázal se opět finskou specialitou. Finové obsadili prvá tři místa a z nich Loukola zvítězil v rekordním čase 8 min. 21 vt. Teprve čtvrtý byl Švéd a na pátém a čestém místě Francouzi. V tomto závode ztvítězili Finové vlastně jen lepším během, překonávající překážky daleko obtížnější než Angličané, kteří na překážkách ukázali velmi dobrou techniku, ovšem běžecky pak náskok zase ztraceli. Nečekaná vývoj měly překážkové běhy, v nichž Američané utrpěli další porážky. Němci tu vůbec nepřicházeli v úvahu. 110 m vyhrál Atkinson, Jižní Afrika, za 14.8 vt. před Američany Andersonem, Colierem a Dyem. Favorisovaný Weightman-Smith, Jižní Afrika, který v rozbězích vytvořil světový rekord 14.6 vt. (vyrovnaný

v meziběžích Colierem i Dyem), byl odkázán až na páté místo. V překážkovém běhu na 400 m bylo sensací odstavení Taylora na třetí místo za Cuhela (oba Amerika) a vítěze anglického lorda Burghleye. Čas 53.4 vt. je horší než dosavadní rekordy, ale opět se to vysvětluje úžasným nervovým napětím, jemuž podlehl i fenomenální Američané, z nichž světový rekordman Taylor doběhl zcela vyčerpan a sotva se potáčeje. Burghley jako Lowe vyhrál taktikou, nevyčerpal se v rozběžích a přišel poměrně klidný na finale. Neučinil v závodě jediné chyby nad překážkami, nevyšinul se z duševní rovnováhy a tím byla dána možnost, aby ekonomicky využil tělesných sil. Krásnými zápasy byly rozestavné běhy na 4×100 m a 4×400 m. V obou zvítězila Amerika před Německem, resp. Anglií a Kanadou, obsazující třetí místa. Ale nutno říci, že američtí běžci nebyli rychlejší než němečtí. Rozestavný běh však je komplikovaný závod, mnoho záleží na odevzdání kolíku a v tak vyrovnané konkurenci snad právě jenom na tom. A tu Američané ukázali bezvadné výsledky vědeckých metod a dokonalého výcviku. Co Němci získávali v běhu, to Američané vyrovnávali při odevzdávání a do konce si při tom nastrádali rozhodující náskok. Čas 41 vt. byl rovný času pařížskému, v běhu druhém byl utvořen podstatně lepší světový rekord výkonem 3 min. 14.2 vt. O vítězství Ameriky se v tomto případě zasloužil opět Barbutti, jenž taktickým probrhnutím svého úseku a mohutným finishem z posledních sil zachránil vítězství vlajce hvězd a pruhů.

V dalších lehkooletických disciplínách zaznamenali Američané většinu prvních míst. Kromě skoku vysokého s rozběhem, v němž zvítězil Američan King (194 cm) před svým krajanem Hedgesem (191 cm), dosáhlo se vesměs lepších výkonů než na Olympiádě pařížské. Tak ve skoku dalekém zvítězil Ham USA. v olympijském rekordu 773 cm, před černochem Catorem z Haiti (758 cm) a svým krajanem Batesem. Teprve čtvrté místo obsadili Němci (Meier 739 cm). Také Ham zlepšil dosavadní olympijský rekord. Naprostého úspěchu dobyli Američané ve skoku o tyči, obsadivše prvá tři místa a místo páté. Za velmi těžkých povětrnostních podmínek (déšť, vítr a chladno) utvořil Carr olympijský rekord skokem 420 cm, Droegemuller a Mac Ginnes obsadili další místa stejným výkonem 395 cm. V tomto závodě, stejně jako ve skoku vysokém, vystrčili Japonci nebezpečně růzky a obsadili šestá místa. A pak v t r o j s k o k u překvapilo Japonsko již celou konkurenci a jeho Oda zvítězil (15.21 m) před Caseyem, (USA.) a favorisovaným Tuulosem, Finsko, který teprve v posledním náběhu překonal Japonce Nambu. Je pozoruhodné, že světový rekordman Australan Winter se vůbec nedostal do finale. Ve vrzích se Američané museli dělit se Seveřany a Irčanem O'Callaghanem, který vyhrál hod kladivem (51.39 m) před Švédem Skoldem a Američanem Blakem. Hod oštěpem dobyl Švéd Lundquist (66.60 m, olympijský rekord) a druhé místo získal Szepes, Maďarsko 65.26 m. Szepes jediný zachránil aspoň částčku z daleko větších nadějí maďarských, ztroskotavších ve sprintech i ve skočích. V k l a d i v u nehráli Němci vůbec žádné role, v oštěpu obsadili jen páté místo a ve v r h u d i s k e m museli se umístiti s největším zklamáním, neprosadivše do finále ani jediného člověka. Ani Hoffmeistera, který několik dnů před Olympiádou utvořil nový světový rekord. Bylo jistým pře-

kvapením, že disk si zachránila pro sebe Amerika Houserovým hodem 47.32 m (olympijský rekord). Fin Kivi zůstal za ním jen 9 cm, kdežto Američan Corson byl třetí. V r h k o u l í také Němce zklamal. Měli pěkný náběh v rozhodech, ale Američané ve finale obsadili prvá dvě místa. Kuck při tom utvořil světový rekord 15.87, jsa o 12 cm lepší než Brix. Němec Hirschfeld byl třetí s 15.72 m, před dalším Američanem Kreuzem. Velké překvapení přinesl Marathon, v němž alžírský Francouz El Quafi porazil Plazu Chile (časem 2:37:57), ale zejména celou konkurenci finskou, jež se považovala za bezpečné vítěze. Zato se Finové odškodnili nádherným světovým rekordem Yrjöly, jenž zvítězil v desítiboji 8033.290 bodů před krajanem Järvinenem. Američan Doherty byl až třetí. Yrjölyův výkon patří k největším z celé Olympiady, neboť bylo ho dosaženo za krajně nepříznivého počasí, při němž vítěz vyhrával jednotlivé disciplíny výkony obdivuhodnými — lepšími než jakých dosahovali mnozí specialisté jednotlivých oborů.

Z celkové bilance je patrné, že Američané dobyli osmi prvních míst, Finové pět, Němci žádného, kdežto na ostatních sedm národů připadlo dalších pět prvních míst. Také v ostatních místech byli Američané nejsilnější, získavše 6 druhých, 7 třetích, 6 čtvrtých, 8 pátých a 2 šestá místa. Za nimi šli hned Finové (5, 4, 1, 2, 4), pak Němci (2, 5, 2, 3, 2) a ostatní. V celku dobyli Američané 37 míst počítaných do klasifikace a znamenajících 142 bodů (při čemž první místo se odměňovalo šesti a každé další o jednotku menším počtem bodů). Finové jako druzí měli 82 bodů, Němci jako třetí 44, pak Švédové 40, Anglie 38, Kanada 29, Francie 23, Japonsko 15, Jižní Afrika 9, Norsko 7, Irsko 6, Chile, Haiti a Maďarsko po 5, Itálie 4, Filipíny a Švýcaři po 3 a Holandsko 1 bod. Dalších dvacetpět národů vyšlo úplně na prázdno. Podle procent získala Amerika ze všech možných bodů 30.75%, Finsko 17.73, Německo 9.95, Švédsko 9.08, Anglie 8.20, Kanada 6.24, Francie 4.95, Japonsko 3.43 a další sotva kolem 1% z celku. Je vidět, že Američané uhájili své posice, byť ztratili proti pařížské Olympiádě olympijský championát v běhu na 200 m, v překážkovém běhu na 400 m, v hodu kladivem, v němž dosud vždycky dominovali, v desítiboji, a v překážkovém běhu na 110 m, získavše naproti tomu jen 400 m hladkého běhu. Ukazuje to na vyrovnanou třídu jejich atletů, kteří byli skoro vzájemně rovnocenní a houfně obsazovali podřadnější místa. Nutno podotknouti, že letos se nevydala oficiální klasifikace celková, neboť Mezinárodní výbor se rozhodl zrušit její proklamování uváživ, že sportovně, ale i finančně slabší národy jsou v přílišné nevýhodě k ostatním. Ale nelze se vyhnouti celkové klasifikaci soukromé, jež přec jen zůstává přehledným měřítkem.

B. Markalous:

Kluby a jejich anglická tradice.

V.

Mezi nejdůležitější kluby patří kluby vojenské. Dříve neměli vojáci svých vlastních klubů a zaplavovali kluby ostatní. Až roku 1831 byl založen »United Service Club« a »General Mi-

litary Club«, nejdřív jen pro důstojníky pozemní, pak i pro námořníky. Oba měly veliké sbírky obrazů a portrétů, na nichž nejčastěji byl malován admirál Nelson a vévoda z Wellingtonu. »Junior United Service Club« má mimo to i jiné vojenské památky: meč lorda Hilla z Waterloo, kadeře žen a děti, které byly zabity při indiánském vzbouření v Cawnpore — a takové smutné relikvie a kuriosity.

»Army and Navy Club« (vojenský a námořní klub) má jednu z nejhonosnějších klubovních budov světa. Je to palác, vystavěný ve slohu benátském; postavení a zařízení vyžadovalo 116.000 liber. Nejvzácnější památkou uvnitř klubu je ozdoba nad krbem od Canovy, která byla dřív v Malmaisonu; pak se uchovávala památka krásné herečky z doby restaurace Eleanor Gwyn, milenky Karla II., jejíž dům prý stával tam, kde nyní stojí klub; nad krbem visí její zrcadlo a v klubovním pokladu je uchován její stříbrný nožik. Také několik jejích portrétů zdobí stěny. Army and Navy Club byl druhým domovem prince Ludvíka Bonaparta, když chudý a neznámý trávil své vyhnanství v Anglii. Když později nastoupil na trůn, poslal klubu na důkaz své vděčnosti nádherný gobelin. Po svém pádu se znovu vrátil do Anglie a zase navštěvoval tento svůj oblíbený klub. Vůbec klub chová mnoho historických památek po obou Bonapartech. Dále má jedinečnou památku na admirála Nelsona: miniaturní portrét lady Hamiltonové, který byl nalezen v admirálově kabině po jeho smrti u Trafalgaru.

Poněvadž tyto tři vojenské kluby nedostačovaly návalu návštěvníků, byly zakládány nové: »Naval and Military Club«, pozoruhodný tím, že má na chodbě vyvěšen seznam členů, kteří od založení klubu padli ve službách vlasti — dále »Junior Naval and Military Club« a »Guard's Club«. Pro koloniální indické důstojníky byl založen »East India United Service Club«, pro vojenskou jízdu »Cavalry Club«, který je velmi oblíbený a veselý — snad proto, že jsou k obědům připouštěny i dámy. Za to jeden z nejstarších klubů vůbec, »Royal Navy Club« (klub král. námořnictva), založený už roku 1674, je dnes téměř neznám. Proti tomu dosud vzkvétá starý, společenský klub »The Dilettanti Society« (společnost diletantů), založený několika gentlemany, kteří cestující po Itálii nabyli jisté umělecké kultury a chtěli si i doma najíti prostředí přiměřené svým zálibám. Svého značného jmění, kterého nabyl klub hlavně pokutami svých členů, užívali k poznání řeckých a italských památek a k vydávání prací svých členů. Při obědech připíjeli řeckému vkusu a římskému duchu, králi a zemřelým členům. Státník Horace Walpole se o tomto klubu vyslovil velmi nepříznivě: »Podle jména mají tu vlastnost,« pravil, »že byli v Itálii, ale ve skutečnosti mají tu vlastnost, že jsou stále opilí.« To snad bylo pravda dřív, dnes už to, ovšem, pravda není. Ale je jisto, že společnost diletantů nikdy nezapomněla na své umělecké poslání. Když se roku 1800 přestěhovala do Jakubské ulice, vyzdobila si své klubové místnosti obrazy samého Reynoldse a jeho učitele Hudsona. Dnes se skládá klub diletantů většinou z vládních úředníků, kteří se scházejí šestkrát do roka k obědu, při kterém přísně dodržují všechny staré ceremonie.

Podobnou společností je Literary Club«, později zvaný »The Club«. Dnes je téměř neznám, ač dříve shromažďoval muže, jako byl Dr. Johnson,

jeho životopisec Boswell, malíř Reynolds, Goldsmith, politický spisovatel Burke, historik Gibbon a politik Gladstone. Založen byl dr. Johnsonem a Reynoldsem roku 1764. Byl veden velmi přísně; počet členů nesměl za žádných okolností překročit čtyřicet a doktor Johnson nepřipustil do klubu ani své nejlepší přátele, kteří se mu nezdáli býti dost vážní pro literární klub. Ale během času se většina členů nabažila své vlastní jednotvárné společnosti a dovolila voliti členy nové, přes určený počet. To ovšem až tehdy, kdy se klub vymanil z diktatury dr. Johnsona.

Jiným střediskem inteligence byl »Cosmopolitan Club«, jehož členové se scházeli dvakrát týdně k hovorům; jídlo se tam nepodávalo. Tento klub byl rozpuštěn, ale jeho členové se dosud scházejí občas k večerím.

Členy »Roxburgh Clubu« svedla dohromady záliba ve vzácných knihách a rukopisech při dražbě knihovny lorda Roxburgha, při kteréžto příležitosti byl klub založen. Skládal se ze samých bibliofilů, kteří byli ochotni dáti za vzácný tisk ohromné sumy.

Roku 1700 založilo si třicet devět šlechticů, kteří zůstali věrni rodu Hanoverskému »Kit-Kat-Club«, rázu trochu politického, trochu literárního. Pěstovaly se tam přípitky známým kráskám, o jejichž přednostech se pak debatovalo. Také různé literární ceny byly vypisovány. Mezi členy patřil pověstný královský lékař Dr. Samuel Garth, kterému se nikdy nechtělo zdvihnouti se od večere a jít navštívit pacienty. Říkával: Devadesát procent mých nemocných je na tom tak špatně, že by jim ani všichni doktoři světa nepomohli a ostatní z nich mají tak dobrý kořen, že vůbec lékaře nepotřebují.«

Dnešním střediskem učeného světa je »Royal Societies Club«, jehož členy jsou známí členové učených společností, literárního světa a vědeckých institucí. Milovníci umění se scházejí v »Burlington Fine Arts Club« (klub krásných umění), který ve svém domě na Piccadilly nashromáždil mnoho vzácných památek — mezi nimi i originály Rafaelovy a Michel Angelovy. Každoročně pořádají výstavu obrazů.

Předním moderním literárním klubem v Anglii je »Athenaeum Club«, založený roku 1824 pod jménem The Society. Jeho budova je vystavěna v klasičtém slohu podle Parthenonu: osm sloupů podpírá střechu a průčelí zdobí sochy Venuše a Diany. Všechny sály patří k nejkrásnějším londýnským sálům vůbec. Nejpozoruhodnější je ovšem knihovna. Je v ní zastoupena domácí i cizí literatura nejlepšími a nejvzácnějšími spisy. Obsahuje sbírku knih o koloniích, o Americe, sbírku karikatur a novin z dob francouzské revoluce a nesčíslně jiných zajímavostí. Její útulná místnost, s okny do zahrady, hostila mnohé zajímavé lidi. Zde psával své romány Thackeray, blízko oddělení historických knih sedával Thomas Macaulay, pohroužen ve své historické práce; každodenním návštěvníkem byl i otec slavného státníka, Isaak Disraeli, který tam spisoval své »Literární novinky«. Jeho syn byl sice také členem, však klub zřídka navštěvoval. Dále se ukazuje v knihovně křeslo slavného romanopisce Dickense, který také patřil ke klubu a často tam letmo ve stoje obědval několik sandwichů. Protože členové Athenaea byli spíše intelektuálního založení než požitkáři, neproslavil se tento klub nikdy svou kuchyní. Také tam byla silná anti-

patie proti hercům, i když nejslavnější z nich byli členy — jako Irving, Kemble, Keane a jiní. Za to se může klub honositi jmény slavných filosofů, J. S. Milla a Herberta Spencera. Ten prý velmi rád hrával kulečnick; jednou hrál náhodou s kterýmsi svým odpůrcem, velmi obratným hráčem, který stále nad ním vyhrával. Ale Spencer se nedal a pravil: »Uznávám pane, že jistá dovednost v této hře je žádoucí, ale virtuosita, jakou vy v ní projevujete, svědčí o promarněném mládí.«

Podobným klubem byl »Alfred«, založený v roce 1808; lord Byron se o něm vyslovil, že to je milý klub, sice trochu střízlivý a příliš literární, ale dobrý útulek pro deštivé dny. Později »trpěl« přízní vysokého duchovenstva, které mu dodávalo přísného puritánského rázu a stalo se tak postrachem ostatních členů. Také se nesmělo kouřit a to přispělo k pádu klubu.

Malý, moderní literární klub je »Savile« v Piccadilli, jenž chová zvláštnost, krásně vykládaný stůl z dob královny Viktorie.

Největší sbírky obrazů má »Garrick Club« a to zásluhou herce Matherse a jeho ženy, kteří byli vášnivými sběrateli portrétů. Jejich sbírka se pak dostala do klubu Garrickova; jsou to ponejvíce malby různých herců v jejich úlohách. Zajímavý je portrét herce Garricka jako Macbetha: Garrick hrával totiž onu úlohu v docela moderním úboru z černého hedvábí, s přázkami na střevících. Tento klub nebýval navštěvován ani tak za dne — jako je tomu dnes —, jako spíše večer, kdy se tu pořádaly pravidelné, dlouho do noci trvající hostiny. Dodnes zůstal jedním z nej příjemnějších klubů, kde se shromažďuje literární a divadelní svět.

»Arts Club« (klub umění) byl proslulý hlavně dřív, dokud obýval krásný dům v Hannover Square s krásným dubovým schodištěm a malovanými sály.

Mnoho se psalo o bohémském klubu »Savage« (dívoch), kam chodilo mnoho slavných a zároveň podivínských osobností — čímž se blížil hereckému klubu »Player's Club«. Klub založil herec Edwin Booth a sám na svůj náklad dal vystavět klubovní budovu, kterou klubu daroval. I tu je velká sbírka divadelních portrétů, krojí a dekorací. Poslední večer v roce se připíjí z jednoho poháru na paměť zakladatelovu. Jiným slavným dnem je den Shakespearova narození — 23. dubna — kdy je společná večere s dámmami, ať už herečkami nebo jen známými herců. Pozvání k oběma slavnostním večerům jsou velmi cenná.

Nejnámější sportovní klub je »Jockey Club«, ve kterém je sneseno mnoho památek na koňské dostihy, mnoho získaných cen a vzpomínek na vítězné koně. I po založení »Derby Clubu« a »Oaks Clubu« zůstal Jockey Club autoritou a na koně jím protežované se sází jako na vítěze.

Jiný, dost zvláštní klub byl »Royal Yacht Squadron« (královská yachtová eskadrona), založená několika šlechtici a gentlemany — jak zněl starý termín — za účelem povznesení námořní moci britského imperia. Aby se poznalo, který druh lodí je nejvhodnější, pořádaly se závody, při nichž jezdily klubovní yachty o závod s islandskými rybářskými veslicemi. Teprve dosti pozdě se ustavili členové tohoto sdružení jako klub ve své vlastní budově; přijímání byli jen majitelé yacht, kteří potom mohli vyvěsit na své lodí

bílou vlajku s odznakem klubu. Každý majitel yachty byl pyšný na svou loď a každá měla také své různé přednosti i chyby. Tak známý bojovník u Waterloo, lord Uxbridge, velmi si zakládal na sněhobílé palubě své »Pearl«. Kdykoli ho někdo na jeho yachtě navštívil a neměl boty zrovna nejčistší, dostal sluha rozkaz následovat hosta v patách s hadrem a hned utíratí jeho stopy. Když klub získal svou vlastní budovu, jeho obliba značně vzrostla — snad také proto, že se stal členem princ Waleský. Dnes sídlí v bývalém zámku a proto si tam lze dobře odpočinout a oddychnout. Tento klub opravdu značně přispěl k rozvoji námořnictví, neboť členové se předháněli v sestrojování nejrychlejších a nejúčelnějších lodí, ať to byla »Water Witch« (vodní čarodějka) lorda Belfasta nebo Falcon (sokol) lorda Yarborougha — na všech byly zkoušeny všechny možné druhy konstrukce nové i staré. Yachty znamenaly tu více než jejich pánové — pro pomalou nebo špatnou yachtu mohla být volba kteréhokoliv kandidáta překažena; dnes se ovšem volby nekonají tak přísně. Royal Yacht Club má téměř jedinečné postavení; jediným podobným klubem je irský »Royal Court«, klub velmi starý, založený již roku 1720. Býval však spíše klubem pijáckým, jak nasvědčuje jedno z jeho ustanovení, které zní, že »žádný z návštěvníků nemá s sebou přinéstí víc než dva tucty lahví vína, aby nevznikaly různé výtržnosti«. Mimo hostiny pořádal tento klub, jak o tom vypravují záznamy, různé vodní zábavy a závody, na způsob těch, jaké pořádali kdysi benátské dožové.

Třetí vodní klub, »Royal Thames Yacht Club«, vytvořili závodníci, kteří jeli v závodě o pohár vévody z Cumberlandu. Ve výročí tohoto závodu se tam pořádá každoročně hostina, spojená s vyjížděnkou do Vauxhall, kde se slavnost vesele ukončuje.

DOBA A LIDÉ

Jak žil autor dobrodružných románů.

II.

Vojenskou službu Wallace opustil v Jižní Africe. Posledním podnětem k tomu bylo, že Wallace napsal, jako prostý voják, admiraltě dopis, že prosí o pravidelné zprávy o cestách válečných lodí, jelikož se stal dopisovatelem londýnských novin.

»Nelze se divit,« píše Wallace, »že admirálita, dostane-li od »ucha« přátelským tónem psaný dopis, se poněkud podiví. Přišla nezdvořilá, strohá odpověď« — a Wallace šel. (Z autobiografie: Lidé.)

Novinářem. Burská válka.

Kapské město bylo jako elektrisováno válkou. Dnem a nocí projížděly transporty vojska. Vlakem s vlakem, plný děl, přijížděl a odjížděl vzhůru do vnitrozemí, do země, která se pojednou stala tajemnou a přízračnou.

Uveřejnil jsem serii válečných básní, a to společně s jistým gentlemanem, jenž si přál propagovati svoji zázračnou léčbu součotín. Onen gentleman uveřejňoval svá sdě-

lení na druhé straně letáků a zaplatil polovinu tiskářských nákladů.

Jedné noci, když jsem se vrátil domů, našel jsem telegram. Byl od H. A. Gwynne-a, hlavního zpravodaje a ředitele Reutersovy kanceláře v Kapském Městě. Podle mého názoru je Gwynne nejlepším reportérem, jaký se vyskytl za jihoafrické války.

»Nechtěl byste jít za nás na frontu?« tázal se Gwynne. Tato nabídka přišla zrovna ve chvíli, kdy jsem uvažoval o tom, vrátit se zase na vojnu. Nedovedl jsem si totiž představit, že bych seděl doma a psal o věcech, které jsem vůbec neviděl. Má mysl byla u kamarádů vojenských dob, kteří právě nyní museli být někde ve vnitrozemí. Netřeba zajisté podotýkat, že jsem bez rozmyšlení Gwynneovu nabídku přijal. Opatřil jsem si žurnalistický průkaz a jednoho dusného večera jsem opustil Kapské Město, v kapse jmění 100 liber šterlinků. Směr cesty: De Aar.

Sto liber šterlinků! Rothschild nemohl být bohatší než já. — Abych řekl pravdu, opouštěl jsem Kapské Město s pocitem hlubokého, skoro smutného dojetí. Jel jsem do neznáma, do temnoty, kde vládla válka, boj na život a na smrt.

Seděl jsem ve vlaku a probděl jsem noc. Měsíc svítil, vlak pomalým tempem se plížil údolím a ptal jsem se, jedu-li k začátku či ke konci. A druhého dne duněl vlak dál, napříč pouštěmi žáru, krajinami mlčení a smrti. Následující noci jsme dorazili do De Aar. Patrně jsme nemohli dál. Mezi De Aaarem a Newportem byla snad trať vyhozena do povětří, nebo se uvolnily koleje či se shroutil násep trati. Ať už to bylo cokoli, uvázli jsme za časného jitra na křižovatce. Z vlaků vystupovala právě garda, obrovští, mlčeliví chlapíci, kteří zde odpočívali den či dva, než se dali na pochod, aby se spojili s Methuenem.

French držel líněi poněkud severněji. Jel jsem za ním, — vezl jsem se v obrněném voze a slyšel jsem poprvé dunění děl. V Colesburgu nebylo lze mnoho zvědět, leč měl jsem příležitost seznámit se s velmi přívětivým štábním důstojníkem. Byl to major od jízdy, nadmíru milý člověk, — jakýsi major Douglas Haig. (Pozn. překl.: maršál za světové války.)

»Obávám se, že zde pro vás nic zajímavého nemáme,« řekl mi major Haig. »Nechtěl byste mluvit s generálem?«

Generál mne přijal velmi mile. French byl malé postavy, čiperný, ačkoliv onoho jitra vypadal hodně ustaraně. Je to zvláštní shoda okolností, že jsem tak v pěti minutách mluvil s oběma muži, kteří později střídavě veleli britským vojskům ve Francii. French, v ruce sklenici whisky-soda, poněkud hovorový. Haig, trpělivý, velmi zamlklý a zamyšlený. A kdesi v dálce chvílemi práskání pušek.

Methuen obsadil břeh řeky a zamýšlel táhnouti na Kimberley. Moji kamarádi od sanity byli u řeky, hromada snědých, opálených a neholených mužů. Polovička z nich si dala růst vousy a sotva jsem je poznal. Na tento večer jsem dostal od velmi elegantně oděného pána, s nímž jsem se seznámil ve vlaku, pozvání k večeři. Myslím, že to byl hrabě de la Warr, zpravodaj kteréhosi listu. Dal jsem mu vědět, že mám večer zadaný důležitou poradou a přisedl jsem k ohni, kde byli seskupeni moji kamarádi. Dal jsem se tam pozvat k epikurejské hostině: vařený králík, kuře a hovězí maso z konzervy, všechno ze začazeného polního kotle. Byl to krásný večer kalený poněkud jen tím, že od řeky přitáhla obrovská bouřka.

Byl jsem druhým korespondentem svého listu. Můj představený, — nevím už dnes, jak se jmenoval, — se připojil k hlavní armádě na druhém břehu řeky; chystal se s tímto oddílem táhnout na Kimberley. S radostí jsem postřehl, že důstojníci nevědí nic o mé žurnalistické podřadnosti, a že mi

dovolují, pohybovati se volně krajinou a překročovati řeku, kdykoliv se mi zlíbí. Radoval jsem se z toho ne snad proto, že bych chtěl pytláčit v revíru svého kolegy, ale proto, že jsem tak mohl ukojovati nezkrtnou svoji zvědavost, která přece tvoří hlavní kvalifikaci dokonalého reportéra.

Nevím dnes už ani přibližně, kolikrát jsem v této bohy a lidmi opuštěné krajině zabloudil. Jednou jsem byl zajat hlídkou Kapských rebelů. (Pozn. překl.: vojenské i politické pojmy Wallacovy slouží k velké cti jeho britského patriotismu.) Říkám-li »zajat«, přeháním ovšem. Byl jsem pouze zadržen, vyslechnut a zase propuštěn.

Z jednoho pahorku jsem přihlížel bitvě Belmontské a viděl jsem později E. F. Knighta, zpravodaje Morning-Postu s rukou roztráštěnou od střely. Tam měl jsem také první potyčku s vojenskou censurou.

Zaslechl jsem historku o jednom důstojníkově. Napsal jsem i jeho jméno a napsal jsem je nesprávně (rozdíl byl asi ten jako mezi Ferguson a Fergeson, — to je ovšem jenom příklad). Generál, malý, přívětivý človíček, jenž jednal s lidmi mírně, skoro něžně, — si pro mne poslal a držel mi menší přednášku.

»Zacházejte s jmény opatrněji,« mi řekl.

Byl to generál Wauchope, a když jsem se o týden později dozvěděl, že padl ve chvíli, kdy vedl svou brigádu do boje, netroufal jsem si dát tu zprávu do listu ze strachu, že jsem si snad popletl jméno. A měl jsem tu zprávu dřív, než všichni ostatní.

Sem tam jsem trochu přiložil ruku při ošetřování raněných. Sanitního personálu bylo dostatek, takže mé činné pomoci nebylo nutně třeba. Mohl jsem však alespoň chodit po stanech a psát dopisy, které mi ranění a umírající diktovali pro své milé.

Statečnost umírajícího anglického vojáka je obdivuhodná. Nikdy jsem neviděl slzu, nikdy jsem neslyšel nárek od těchto mužů, kteří se zde museli loučit se životem a vším krásným, co život poskytuje. Skláním se v úctě a obdivu, vzpomínám-li na tyto chvíle. Tommy není nadčlověk, je prostě jen věrný své kastě.

Setkal jsem se také s titány novinářského světa. Na cestě Natalem seznámil jsem se s George Steevensem. Byl to klidný muž nesmírného pozorovatelského nadání, leč nebylo snadno vyznati se v něm. Působil dojmem naprosto jednoduchého člověka, jenž velmi snadno ztrácel trpělivost, mluvil-li se rozvláčně o zbytečných věcech. Při tom hrál velkou úlohu ve světě, větší, než si jeho přátelé představovali. On totiž to byl, jenž vytvořil legendu o nepřemožitelném Kitchenovi.

Winstona jsem jen viděl. Měl jsem sice příležitost, kde jsem s ním mohl i mluvit, leč ostýchal jsem se skoro přijít do styku s tak slavným mužem. Byl to muž silné postavy, zdravé barvy obličejie, jenž přímo kypěl zdravím a sebevědomím. Má-li fama pravdu, byl již tehdy poradcem generálů. A byli by učinili lépe, kdyby byli víc na jeho rady dali. Neboť patřím k lidem, kteří jsou přesvědčeni, že Winston zdědil vojevůdčovské geniální nadání po svém předku, prvním vévodovi z Marlborough. Po celý život projevoval Winston na bitevním poli absolutní bezstarostnost o vlastní bezpečnost. S jeho politikou možno souhlasit či nesouhlasit, osobní statečnost mu však musí přiznat každý. Byl to muž, jenž neznal bázně.

Kromě telegramů byl jsem povinen posílat i kratší články. Vzhledem k mému hanebnému rukopisu a chatrnosti svého pravopisu, poslal jsem rukopisy do Kapského Města, kde si jedna slečna z kanceláře přivydělávala tím, že moje články přepisovala na čisto. Abych se jí pochlubil, poslal jsem

jí jednou číslo »Daily News«, kde byl otištěn jeden můj článek s poznámkou: »od Reuterova zvláštního zpravodaje«.

Tato slečna připadla na základě tohoto exempláře Daily News na myšlenku, zasílat moje články nadále přímo tomuto velkému listu. Dozvěděl jsem se to teprve z telegramu: »Výborně. Pokračujte. Robinson.«

Kitchenerovi jsem byl představen členem jeho štábu. Prvým mým dojmem bylo zklamání. Kitchener byl velmi statně vypadající muž s málo sympatickou, řekl bych skoro odpornou tváří. Také trochu na jedno oko šilhal a právě tenkrát byl trochu zamračený a povýšený. Chápal jsem vojáky, kteří mu říkali »Boží mladší bratr Alf (Alfred)«. Ve skutečnosti však byl Kitchener z duše dobrák a člověk prostý. Byl skoro nesmělý a byl si hranic svých schopností vědom lépe, než to věděli lidé, ovšem s výjimkou jeho nejbližších přátel. Snad se to zdá fantastické, ale budu vždycky tvrdit, že G. W. Steevens Kitchenera pokazil, když v serii skvělých článků, které byly později uveřejněny pod souhrnným názvem: »S Kitchenerem do Karthumu«, načrtl tak zvláštní obraz tohoto generála.

Steevens vyličil Kitchenera jako muže ledově chladného, jenž se brodí krví, — jenž, přestrojen za Araba, vyslídil nejtajnější tajnosti nepřátel, jako muže neznajícího, co je slítování, vyličil jej jako člověka kamenného srdce, tvrdého až k hranicím krutosti a neúprosného. Mám dojem, jakoby Kitchener většinu svého života byl obětoval, aby skutečností naplnil Steevensova slova. A tím si také vysvětluji jeho divokost, jeho neohrabané vystupování, jeho povýšenost. Neboť obraz Steevensem kreslený se mu zalíbil a snažil se jej napodobit.

Po prvé dostal jsem se s Kitchenerem do konfliktu, když jsem psal o vraždách páchaných na anglických raněných vojácích u Vlaktfontain. Došlo tam k potyčce: naši museli ustoupit a pak se zjistilo, že tlupa Burů prohledala bojiště a dorážela naše raněné. Zprávu o tom jsem měl z nejlepšího pramene a telegrafoval jsem ji ovšem domů. Depeše ostatně, jak jsem se později dozvěděl, padla do rukou censure a byla zadržena. Na štěstí jsem však zprávu o vraždách zařadil také do obšrného článku, který jsem poslal poštou. »Daily Mail« tedy zprávu přinesl a byl z toho velký rozruch. V parlamentě došlo k interpelaci, a protože vláda nebyla o věci úředně zpravena, řeklo se, že jsem si celou historii vymyslel.

Ministrem války byl tehdy Lord Stanley, muž počestný a vážný. Nemohl odpovědět nic jiného, než že vláda nemá úředních zpráv a že se postarají o to, aby žurnalista, jenž takto nesvědomitě zveštuje obavy domácích o své drahé v poli, byl přiměřeně potrestán.

Kitchener patrně neposlal o věci vůbec žádného hlášení. Až do chvíle, kdy dostal kabelogram od své vlády, skutečně o případu, který ostatně Louis Botha sám rozhořčeně zatracoval, neoznámil ani slova. Leč Kitchener měl války až po krk, byl unaven a nechtěl, aby veřejné mínění v Anglii bylo dále štváno proti nepříteli. Zkrátka, dostal jsem od censure pokyn, že moje přítomnost není vítána a že bych učinil neilove, kdybych odejel do Kapského Města. Tak jsem tam tedy jel. Cestou jsem se seznámil se dvěma mladými důstojníky a skvěle jsem se celou cestu s nimi bavil. Teprve ve chvíli, kdy vlak vjížděl do nádraží Kapského Města jsem se dozvěděl, že mne ti dva důstojníci vlastně eskortovali. V Kapském Městě jsem zůstal tři dny. Pak jsem se vrátil, odkud jsem přišel.

Konečně jsem se dozvěděl, že dojde k jednání o mír. Poslal jsem depeši, že Angličané a Burové se sejdou ke konferenci. Hned na to si mne dal zavolat censor a s líbezným úsměvem mi vracel můj blanket. »Kde pak,« řekl mi censor, »o vyjednávání se nesmí psát.« »Pročpak?« »Rozkaz od Kitchenera.«

Na zpáteční cestě do hotelu jsem přemýšlel, co teď. Se-

známil jsem se s bankéřem Freeman-Cohenem, jenž měl v Londýně filiálku, kterou vedl jeho bratr César.

Harry Freeman-Cohen byl malý mužíček s tváří, jaké známe z veseloher, kde vystupují židáci. Ve skutečnosti jsem však jakživ nepoznal muže přímější povahy, člověka čistší duše a poctivějšího. Známost s ním považuji za nejceňnější svou akvisici z Jižní Afriky. — Jeho bratru jsem poslal tento telegram: »Všechny telegramy, které dostaneš, zanes do domu Karmelitů.« Tento telegram prošel censurou.

Následkem čehož jsem příští telegram přeložil do »květomluvy«. Vlastní telegram zněl:

»Jednání o mír se začíná. Zástupci Burů jsou v Pretorii. Milner tam jel a snaží se zajistit základnu k vyjednávání.«

Tento telegram jsem roztrhal a místo něho jsem napsal:

»Ohledně Paxfontain — akcií všechno k smlouvě potřebné v Pretorii, kamž odejel Alfred s úmyslem dosáhnout nejvýhodnějších cen.«

Takovým způsobem jsem byl s to den co den podávat zprávy o stavu vyjednávání. Podzemní zpravodajství fungovalo. Kitchener mi vzkázal, že bude hrozný kravál, přijde-li mi na to, jak pašuji svoje zprávy. To mi ovšem nepotřeboval nikdo říkat.

»Jenom bych chtěl podotknout,« řekl jsem censorovi, »že bude nemenší kravál, když moje zprávy do Anglie nedojdou.«

Dostat se do tábora, kde se vyjednávalo, bylo vzhledem k bezpečnostním opatřením holou nemožností. Kterýsi obstarší zpravodaj se sice pokusil tam vniknout, ale jeho přestrojení bylo tak naivní, že by neoklamalo ani čtenáře detektivek. Onen pán byl z tábora vyprovázen bez jakýchkoliv obřadů.

Na štěstí jsem zjistil, že v táboře slouží voják od mé někdejší setniny. S tím jsem sjednal tuto signální službu: měl tři kapesníky, červený, modrý a bílý. Železnice vedla zrovna kolem tábora a úkolem kamaráda bylo, mávat na mně do vlaku šátkem: červeným, na znamení, že se nic neděje, modrým: že vyjednávání pokračuje a bílým: mír uzavřen. — Nevím, kolikrát jsem tou železnicí jel. Jednoho dne jsem viděl bílý šátek. Telegrafoval jsem do Londýna: »Smlouva uzavřena.«

Novinář v míru.

Druhého dne po oficiálním vyhlášení míru mi řekl Freeman-Cohen: Koupil jsem »Standard & Diggers News«. To byl největší deník Jižní Afriky. Nabídl mi patnáct set liber ročně a účast na zisku a já jsem přijal vedení listu.

Měli jsme konkurenty: »Transvaal Leader«, list royalistický. Postupem času jsme jej zabili. A večerník »Star«. Byl to těžký boj. Činně jsme se účastnili záchrany řady vojáků, kteří byli odsouzeni k smrti, pro nějakou rebelii v kasárnách. Provokovali jsme Lorda Millnera a on se nám odměňoval kopancí.

Měli jsme zpravodaje v Lorenço Marques. Poslal nám jednoho dne zprávu, že britská vláda koupí město Lorenço Marques od Portugalska. To ovšem byla sensace, a stručný telegram byl svěřen muži slynoucímu bujnou fantasií, aby z toho udělal zprávu. Přinesli jsme ji na čelném místě obrovskými písmenami.

Tato zpráva byla Millnerem dementována, a to prudkými slovy.

Byli jsme mladý list a dementi bylo ranou do tváře, která nás mohla na dlouho poznamenat, kdybychom neučinili ihned nějaké obranné opatření. Měl jsem dobrý nápad:

Dal jsem celý článek přeložit do bezvadné portugalštiny. Druhého dne jsme uveřejnili Milnerovu opravu a dodali jsme:

»Otiskující ovšem opravu jeho excellence a berouce z ní ovšem za prokázáno, že vláda nemíní koupit Lorenço Marques, přinášíme zároveň originál zprávy našeho dopisovatele, a prosíme, by si čtenář laskavě sám učinil obraz situace.«

A po tomto úvodu následovalo tři čtvrtě sloupce skvělé portugalštiny, a jsem přesvědčen, že z našich 20.000 čtenářů jí ani jeden nerozuměl.

Celé město spekulovalo, spekuloval jsem také. Stalo se, že jsem za jediný týden vydělal 12.000 liber šterlinků, ale stalo se také, že jsem jich den na to — mezi jedenáctou a jednou hodinou — 20.000 prohrál. Ale byla tu i jiná dobrodružství:

Jednoho dne vstoupí do redakce mladá dáma. Byla to malá herečka a v našem listě ji kritika trochu strhala pro nějakou chybu v malé úloze, kterou hrála. Dáma měla v ruce velikánský pletený bič a prohlásila, že mne ztluče až mi duši z těla vyrazí. Situace byla nadmíru nesympatická, ale trochu brutality mi z ní pomohlo.

Odpověděl jsem jí, že jsem ještě nebyl nikdy ženou udeřen a že proto nevím zcela přesně, co bych udělal. Že si však myslím, že bych jí s velkou pravděpodobností udělal kolem oka pořádnou modřinu. — Za chvíli ona dáma šla se mnou posnídat.

Jindy zase přišel do redakce muž, jenž kdesi ve vnitrozemí objevil ložisko diamantů. Nálezce chtěl sehnat kapitál jednoho milionu liber šterlinků a chtěl pro inserci okupovat deset stran našeho deníku. Nabízel mi 500 liber šterlinků za stránku, splatno v — akcích nového naleziště. Velmi zdvořile jsem jej upozornil, že máme v domě tiskárnu, která nám stejně ochotně natiskne akcii, kolik jen budeme chtít.

Reportérem v Londýně.

Noviny — zprávy — tof neklid. Nikdo nechce číst uspávající věci. Major Armstrong může být střediskem společenského života, může konat dobro, může přispívat k blahu bližních. Ale teprve až otráví svou ženu a pokusí se otrávit nějakého advokáta, pak teprve má pro noviny cenu.

O těsnopisu jsem neměl potuchy a nebýt mé skvělé paměti, byl bych pro interviewy beznadějným případem. Měl jsem totiž nevhodné nadání, bavit lidi poutavým vyprávěním a obvykle jsem svou oběť do půl hodiny nepřipustil vůbec ke slovu. A nedal jsem mu příležitost, projevit nějaký názor; já sám jsem jich ovšem projevil spoustu.

Jednou jsem měl udělat interview s kterýmsi učencem. Myslím, že to byl Ray Lankester. Asi po hodině skvělé zábavy mi řekl s humorem jemu vlastním: »Skutečně, je to velmi zajímavé, co říkáte. Mám vám snad také něco říci?«

Byla to asi jakási nervosita, která mne činila výmluvným. Jednou — bylo to po velkých volbách, byl Sir William Grantham ostře kritizován pro způsob, jakým řídil volební soud. Byl jsem za ním poslán abych se dozvěděl, zda se mni vzdát úřadu. Starý soudce mne přijal velmi vlídně a mile. A když vyslechl mé názory o jihoafrické válce, situaci evropské politiky, o novém programu námořního zbrojení a o genialitě Alfreda Harmsworthe, jakož i odůvodnění, proč náš list vyniká nad všechny ostatní listy, podotkl poněkud unuděně:

»Pokud jsem vycítil přijel jste sem abyste se nějak dozvěděl, míním-li se vzdát úřadu. Nuže: nevzdám se.«

Při této příležitosti viděl jsem také Granthama soudit a byl jsem přítomen zajímavému přelíčení:

Obžalován byl před porotou z násilného smilstva obrovský chlap, zvěrstvo mu koukalo z rudé tváře. S naučenou a strojenou lhostejností naslouchal obžalobě líčící jeho příšerný zločin, zprávu o nejhnusnějším násilí jaké kdy bylo projednáváno u soudu. Zdálo se skoro, že se obžalovaný chvílemi baví. Nešťastné děvče za přelíčení dvakrát omdlelo; věc sama skutečně působila na nervy. Když byly provedeny důkazy obžaloby a porotci odhlasovali »vinnen«, zachoval odsouzený ještě elegantní lhostejnost. Dokonce i později, když Grantham

se obrátil k obžalovanému a zarcujícími slovy mu oznámil, že jej odsuzuje na sedm let do káznice, usmíval se vězeň. A na jednou povstala v obecenstvu zavalitá žena, tvář tonoucí v slzách, obrátila se k lavici obžalovaných a propukla v hlasité štkaní:

»Bille, Bille!«

Byla to žena odsouzeného a účinek jejich slov byl ohromující. Tvář odsouzeného zrudla, žíly na krku mu naběhly šíleným vztekem a hroze své ženě pěstí, sípěl:

»Co to znamená, přijít sem a člověka — blamovat.«

V Ě D A A P R Á C E

R. Souček:

Národ a reklama.

Říká se, že duše národa se zrcadlí v jeho řeči, zvycích, zřízeních. Zkoumáme-li účinnost reklamy, vidíme, že to platí i o reklamě. Jest jisto, že týž způsob reklamy nemá u každého národa stejný úspěch. Každý národ má různou schopnost vnímání pro určitý druh reklamy; to, co v jednom národě se potkává s úspěchem, zklame u jiného. Je tedy nutné přizpůsobit reklamu charakteru národa. Kdo toho nečiní, marně plýtvá reklamou. Nedosáhne konečného cíle, který jest zvětšiti odbyt zboží psychologickým působením na lidi. Četné zkušenosti praktiků nám ukazují již dnes některé směrnice. Německý psychotechnik Giese se pokusil načrtnouti v hlavních rysech rozdíly ve vnímání reklamy u některých národů. Podám zde podle něho několik ukázek ke znázornění vztahů mezi národem a působivostí reklamy.

Spojené státy severoamerické jsou zemí nejintenzivnější, snad by se mohlo říci nejnestydatější, reklamy. Každý tu provádí reklamu v pravém slova smyslu: překřičuje konkurenta. Broadway, hlavní tepna New Yorku, vypadá večer ve svém zvláštním osvětlení, jako horečný obraz šílených mozků. Světelné signály velké svítivosti, objevující se a mizející písmena, pohyblivé obrazce na okraji střechy, barevní hadi, reflektory, letci se světelnými raketami, k tomu hlasy amplionů, megafonů, tukání na okenní tabule: toto vše nahrazuje a doplňuje denní obraz! Pohotovost k boji, ohromně rychlé chápání, hrubost a drastičnost podávání, křiklavost, používání hesel jen všeobecně srozumitelných bez mnoha vysvětlivek: to je mentalita tohoto světa! Věčná změna lákadla, nikdy trvání na tradičních obrazech reklamy, to je zde nutností, chceme-li působiti.

Anglie se liší po mnohé stránce. Již dějinným vývojem bylo její hospodářské podnikání orientováno zřetelkem ke koloniím, a proto poznala, jak působiti na masy. Nepracuje jako Amerika s naivně prostomyslným rekordem »největšího X«, »nejlepšího Y« a pod., nýbrž ukazuje zřetelně při všem zintenzivnění reklamy evropské stopy. Zná ustálenou tradici reklamy obrazem a písmem. Je pyšná, že může nabízet zboží starých firem, které mají často několik generací za sebou. Sklon ke zkracování je zde podobně jako v Americe. Tři písmena znamenají firmu, program. Reklamy o málo slovech je všude nadbytek. Cizinec nepozná často názvu stanice pro spoustu reklamních návštěví.

Nejsou na nich popisy slovy, nýbrž znázorňující obrázky. Tímto spojením tradice a sugesce stala se anglická reklama velikou a stala se vzorem jiným zemím, zejména Německu, kolem roku 1900.

Francouzskou reklamu vyznačuje jiný odstín. Je to předně erotický prvek v reklamě, který se stále znova objevuje, erotisovaná reklama. I za války se uveřejňovaly plakáty válečných půjček a plakáty zvoucí k dobrovolné službě válečné (v Praze byla pořádána v popřevratové době jejich výstava), plakáty, na nichž měla svou roli nejen idea Vítězství, nýbrž hlavně Žena. Krásná žena pomáhala svým kouzlem ve válce. A tak je tomu ovšem nejen v reklamě národní, nýbrž ještě více v reklamě obchodní. Vše je podáváno působivě, nikdy tak hrubě sugestivně jako u angloamerické reklamy. Zvláště má Francouz rád i elegantní tiskopisy. Na př. francouzské železniční společnosti, zvláště Varis-Lyon-Méditerranée (dráha z Paříže k pobřeží Středozemního moře), vydávají rozkošné brožury s vyobrazeními krajin, jimiž dráha projíždí, mnohem působivější a elegantnější, nežli střízlivé, často rovněž obrázkové, cestovní brožury Američanů, které zase vynikají spíše po stránce technické výpravy. Na rozdíl od Američanů, avšak stejně jako v Anglii, uplatňují se historické tradice. Pojmenování nejrůznějších výrobků bývají s oblibou volena tak, aby budila historické vzpomínky (čokoláda a bonbony markýzy De Sévigné atd.). Francouzskou reklamu napodobí zvláště reklama rumunská.

Italové jsou zase jinak založeni. Potřebují dětinštější obrázky. Působí na ně křiklavá pestrost. Už z klimatických důvodů musejí plakáty v italském slunci býti zcela jinak upraveny, a na druhé straně nehodí se světelná reklama do italské noci plné romantického kouzla. Hesla nedocházejí povšimnutí, zkratky nejsou dobře chápány. Mnohem silněji působí osobní, ústní doporučení. Italské reklamy jsou úspěšnější, jsou-li mnohomluvné, poskytují-li hodně obrazů a hodně textu, který možno dodatečně — až bude na to čas — prostudovati a prodebatovati. Zcela typické jsou také vzorky na zkoušku na italských trzích, typické je také používání na zkoušku šátků, klobouků, ba i knih. Je něco klidnějšího, prostšího a důvěřivějšího v tomto národě. K tomu přistupují vztahy k církevním zařízením. Jestliže jest na př. u Angloameričana rozumové uvážení správnou cestou k působení na obecnstvo (ať už běží o žaludeční pilulky, o systémy tělesné kultury nebo o automobily), jest v Itálii vztah k církvi a náboženství vždy na místě a není nikdy nevhodný. Proto i továrny líkérů dávají svým výrobkům často jména podle nějakého svatého a vyobrazují na láhvi spokojeně se usmívajícího mnicha jako konsumenta. Těchto citových podvědomých proudů dlužno dbáti při reklamě, má-li býti naděje na úspěch. S oblibou se používá též v Itálii vztahů k latinské mythologii a nějaká okřídlená mythologická postava na pneumatice kola působí zde lépe než poukaz na tloušťku pláště, zpáteční brzdu nebo elektrické světlo.

U balkánských národů jest zase třeba všimnouti si něčeho zcela jiného. Neumějí z veliké části čísti. Proto jest vedle obrazového, velmi jasného a při tom romantičtější zabarveného znázornění hlavním prostředkem reklamy osobní, přesvědčivé slovo. Také potřeba předmětů jest jiná. Hlavní zájem jest o potraviny, oděv a požívatiny všeho druhu, zvláště slad-

kosti. Věcně ovšem rozhodují hospodářské podmínky toho kterého kraje. U takových národů nemohou tedy všechna odvětví přiměřeně působiti, nýbrž jen ta, která odpovídají potřebě a která kromě toho promyšleně používají osobních zástupců.

Někteří orientální národové jsou dokonce zřejmě nepřátelští reklamě. Tak na př. Peršané. Každá reklama nebo každé vychvalování činí je nedůvěřivými. Propaganda v našem smyslu je prý v Persii vyloučena. Jen osoba v místě usedlá, všeobecně známá a používající důvěry může býti zprostředkovatelem k vykonávání vlivu. A tak musí každá firma jedinečně tuto cestu voliti, chce-li dosáhnouti hospodářského úspěchu.

Také Japonsko bylo studováno se zřetelem k účinnosti reklamy. Bylo poukázáno na to, jak zde možno účelně spojití s obchodními cíli národní zálibu v barvách, radost z květin a průvodů, oblíbenost poetického způsobu vyjadřování a poetických obrazných rčení. Střízlivá reklama se zde nehodí. Naopak použití hudby, a okázalých průvodů jest mnohem účinnějším prostředkem využitkovati pozornosti k obchodním účelům. Povšimnutí zasluží též, jak se Japonec rychle něčím nadchne, že to činí až dojem teatrálnosti. Avšak systematického hromadného působení nesnese; účelnější je zde vždy cesta působení na jednotlivce.

Co se týče Ruska, zná posud reklamu jen ve velkoměstech a tato je stále ještě omezena značným procentem analfabetů. Nejvíce působí krásné, vždy hodně dimensované prosté a výmluvné obrazy. Na silné citové sklony lze snadno promyšleně působiti a využitkovati jich k dosažení odbytu zboží. Osobní reklama zde také více zmůže než objektivnost reklamy a jméno firmy.

Oněm české reklamě tvrdili někteří, že prý ji vyznačuje silný allegorický smysl pro zvíře, radost z tvorstva. Tím by se mohly snad omluviti i některé nevhodnosti, na př. reklamní obrazy mnichovského pivovaru Löwenbräu, které představují krále pouště majícího sklenici piva před sebou. Také prý jest v německé povaze příležitostně sklon k ironisování. Projevuje se při velkoměstské reklamě jako posměch sobě samému, zvláště v ilustrovaných časopisech. Německou reklamu vyznačuje také smysl pro jasnost a poctivost. Nic se jí neprotiví tak jako nejasnost, obraznost, kterou teprve třeba vykládati. Sensačnost, přehánění, frivolnost, nejsou prý v povaze německé. Je prý to zřejmo z toho, že mnohý francouzský nebo americký inzerát by byl v německých listech nemožný, za to vše anglické je zcela přiměřené. Konečně by se mohlo ještě říci o Německu, že má znamenitou technickou reklamu, již není rovné ani v Americe.

Giese poukazuje jen na některé nejvýznamnější rozdíly vnímání reklamy podle národnosti. Nezmiňuje se na př. ani o Španělech ani o menších národech Evropských, snad proto, že lze u těchto menších národů těžce zjistiti charakteristické znaky účinné reklamy. Co bychom mohli říci o české reklamě? Naše reklama se vyvíjela podle vzoru reklamy velkých západních národů, především ovšem reklamy německé, a proto připomene nám někdy reklamu anglickou nebo americkou, jindy německou nebo francouzskou. Dobrá česká reklama se však dovede vystříhati krajností a nevkusů, neboť v našem národě jest značně vyvinuta kritičnost a smysl pro realitu. Proto také reklama pracující příliš s nadsázkou nedocíluje u nás pravidelně ta-

kového úspěchu jako reklama opírající se o rozumové důvody.

O psychologii reklamy u různých národů bylo by lze říci mnohem více, kdybychom srovnávali ještě statistiky skutečného odbytu s ukázkami reklamy. Neboť účinnost reklamy nutno měřiti koupí. Avšak i těchto několik málo příkladů ukazuje, jaký význam může mít psychologická typologie národů pro hospodářský život.

POVOLÁNÍ A ZÁLIBY

Lucien Dubeck:

Všeobecná kapitola o sportu.

I.

Abychom mohli dobře chápati rozmach sportu v poslední době, musíme přihlédnouti k minulosti sportu, k jeho historickému vývoji.

Ve dvacátém třetím zpěvu Homerovy »Iliady« jsou popisovány pohřební hry, konané na uctění památky Patroklovy. Na jejich programu byl závod trojspřeží, pěstní zápas, řeckorímský zápas, závod v běhu, šerm, hod diskem a střelba lukem. Je samozřejmé, že v tehdejší době byl sport provozován pouze amatersky. Pěstovali jej s velkou oblibou i lidé nejvznešenější, jako na příklad božský Ulyxes, který při těchto hrách vybojoval nerozhodný zápas s Ajaxem, aby ho pak porazil v rychlostním závodě běžeckém, když si byl přivolal na pomoc bohyni Minervu. Ajax po své porážce prohlásil: »Minerva, která miluje a chrání Odyssea jako matka, spoutala mé nohy a pomohla tak Odysseovi k vítězství.«

V páté knize »Aeneidy« popisuje později Vergilius průběh her, které pořádali Trojané na oslavu skončení své dlouhé bludné pouti a šťastného přistání na Sicilii. Při těchto hrách byl do programu zařaděn i veslařský závod, který byl jistě neméně zajímavý a napínavý, jako tradiční moderní veslařský duel Oxford-Cambridge. Dále se konal velký zápas pěstní mezi slavnými pěstními bojovníky Daresem a Entellem, proti němuž moderní match o championát světa v boxu mezi Tunneyem a Heeneyem byl pouhým zábavním vyražením.

Do časového rozmezí mezi Homerem a Vergiliem spadá zlatý věk sportu. Jest jisté, že Řekové věnovali tělesné výchově jedinečnou pozornost a péči, jako je jisté, že Pindaros opěval vítěze olympické. Sport dosáhl ve starém Řecku jedinečné výše dokonalosti. Nebyl jen tělovýchovným elementem národa, byl i jeho národnostním pojítkem. Řecko bylo, jak známo, složeno z celého počtu zemí, které nechovaly k sobě vždy veliké přátelství. Proto tedy národní jednota Řecka byla opravdu minimální. Sport jí však utvořil. Sport dokázal to, co nedokázaly spolky politické, alliance, náboženství a potřeba. Sport sbratřil všechny příslušníky jednotlivých států, jejichž reprezentanti se scházeli každého čtvrtého roku do Olympie, aby zde pospolitě bojovali o palmu největšího vítězství. Olympijské hry byly založeny roku 776 př. Kr. Lycurgem. Zájem celého Řecka o ně byl nesmírný. Ze všech končin země scházeli se lidé, nedbajíce vzdálenosti a námahy. I když se bojoval u Thermopyl největší boj Řecka, boj o jeho bytí a nebytí, nedali si ujíti příležitost shlédnouti krásné boje největších atletů Řecka. Poslední olympické hry se konaly roku 392 po Kr. Byly tedy konány nepřetržitě po tisíc sto šedesát osm let.

Přípravy k nim bývaly vždy velmi pečlivé. Nejlepší atleti jednotlivých krajů cvičili se bez oddechu, aby dosáhli pokud možno nejlepšího výkonu, za který pak se jim dostalo té cti,

že byli zvoleni za representanty svého kraje v Olympii. Rivality mezi příslušníky jednotlivých krajů byla nesmírná a vedla samozřejmě k specialisaci a v pozdějších svých důsledcích i k profesionalismu. Od konce pátého století stalo se z Olympie nejen největší závodistiště tehdejší doby, ale i největší současné tržiště. Přes to však zachovávan ještě národní ráz her. Jen Řekové byli připouštěni na účasti při nich. První cizinec, jemuž se podařilo později dobytí olympickou palmu vítězství, byl Tibeřan. Po vítězství Římanů stal se z největšího národního svátku řeckého svátek mezinárodní. Na předposledních hrách olympických, konaných roku 385 po Kristu, zvítězil v pěstním zápase Arméneček. Se sportem mělo se to v tehdejší době stejně jako s politikou.

Řím neznal sport v tom smyslu, jako jej provozovali staří Řekové, anebo jak jej provozujeme my dnes. Sport se u nich omezoval na boje profesionálů v cirkusových hrách a zápasech. Byzantinismus dokončil pak úplně úpadek sportu. Křesťanství, které bylo nepřitelem těla, zabilo sport definitivně. Teprve středověk jej poněkud obrodil a pozvedl. Ne ovšem ve staré antické formě. Rozhodně probudil však starého sportovního ducha. Rytířství, turnaje, klání staly se záhy velmi oblíbenými ve všech vrstvách, hlavně však v šlechtických, knížecích a královských. Hlavními jeho provozovateli byli tedy zpočátku opět jen lidé vznešení a urození, podobně jako ve starém Řecku. Papež však a s ním koncil, někteří králové a přívrženci brojili proti sportu a jeho kultu těla, zvláště když tento počal pronikat i do lidových vrstev, které jej počaly pěstovati s větší ještě oblibou a náruživostí. Měšťané pořádají brzy po způsobu šlechty turnaje, k nimž si většinou půjčují koně i výzbroj, lámou si při nich údy a mrzačí zvířata, stejně jako vznešení. Obliba sportu stále roste. S ní rostou a množí se nová odvětví sportovní. Velmi rozšířenou a oblíbenou, hlavně ve Francii, stává se hra »la Paume«, jakýsi druh tenisu, provozovaný dlaněmi. Championkou této hry se stává brzy Flamande Margot, středověká Suzanne Lenglene. Renaissance zjemňuje poněkud provozování sportů. Rozšiřuje se i primitivní kopaná, v níž bojují mezi sebou jen dva soupeřové. Za Ludvíka XIII. dostává se do módy nový druh sportu, a to šerm. Ale pozdějšími rozbroji a boji v zemi byla všechna odvětví sportovní opět zapomenuta a opuštěna. V sedmnáctém století pak již nepatřilo provozování nějakého sportu k dobrému tónu. V roce 1657 bylo sehráno v Paříži 140 utkání ve hře »la paume«, v roce pak 1789 již jen deset.

Zbytek sportovního ducha, který ještě v Evropě zůstal, přestěhoval se za vodu a našel obrození v Anglii. Tamní nižší šlechta chodila s velkou oblibou na hon lišek, vyšší aristokracie pak s náruživostí navštěvovala boxerská utkání a koňské dostihy. Na počátku osmnáctého století byli do Anglie dovezeni první plnokrevní hřebci nejčistší rasy, jejichž potomci jsou dnes hrdiny anglických hippodromů a chloubou majitelů. Roku 1709 stal se pugilista James Figg prvním oficiálním championem boxu. Ale to vše nebyl sport v pravém smyslu slova. Pravý sport měl se narodit teprve o něco později a jinde než v Anglii — v Německu.

Byl tam stvořen a zdokonalován ve stejné době jako nacionalismus, rostl spolu s tímto. Byl šířen a propagován stejnými lidmi, jako nacionalismus a měl sloužiti stejným účelům. Oba měly býti budoucími nástroji německé odvety. Sharnhorst připravoval armádu, Fichte mobilisoval filosofii, Ruckert rozplaměňoval obrazivost a Ludwig Jahn propagoval ideu utužení svalů a vůle sportovním bojem. Všichni čtyři dohromady tvořili báječného Siegfrieda německé mythologie. Jahn založil Turnplatz a dal mu symbolický smysl národní bojovnosti. Zemřel roku 1848. Jeho poslední slova byla: »Jednotnost a velikost Německa byla již snem mého nejtělejšího mládí, ranním

červánkem mého jinošství, oslnivým jasem mého mužného věku, zůstává i nadále mojí nejjasnější hvězdou, vedoucí a střezící mé kroky až za práh nekonečného odpočinku.»

Po odvetě Německa v roce 1813 rozšiřuje se tělovýchovný směr dvěma směry. Postupuje jednak do Švédska, kde Ling pokračuje zpočátku ve šlépějích Jahnových, ale velmi záhy zcela přetvořuje jeho celý systém. Zmírňuje značně některé nedostatky a drsnosti Jahnovy soustavy a přetvořuje tuto na gymnastiku švédskou. Německá válečnost, utužovaná sportem, zápasem, urputností, je přeměněna ve Skandinavii na sport bez podkladu a cíle válečnického, na sport a cvičení gymnastické. Po roce 1815 počíná éra velké nadvlády Anglie, která rovněž se chápe myšlenky Jahnovy a přetváří ji na výchovný element k své velikosti, činí z ní zásadní rys svého nacionalismu, tvoří z ní svoji doménu. Francie ve svém velikém století opustila sport, Anglie právě naopak. Od roku 1820 až do roku 1895 byl sport doménou povětšinou anglickou. Reforma v tomto směru byla vedena hlavně protestantskými vychovateli a učiteli, kanovníkem Kingsleyem, pastorem Webbs Ellisem a ředitelem koleje v Rugby, Thomasem Arnoldem. Formule, vyřčená Gladstonem, byla směrnicí jejich díla. Zněla: »Vybudovati mocnou sportovní organizaci, svěriti její vedení do rukou učitelů. Škola má vychovávat k síle a svobodě, která je hlavním pilířem britského imperia.«

Po tři čtvrtiny století domníval se celý svět, že sport je výsadou a zálibou speciálně anglickou, jejíž assimilace není možná v jiných zemích. Angličané byli tedy ve sportu odkázáni zcela na sebe a vytvářeli si tento podle své potřeby a podle své chuti. Učinili ze sportovního zápolení společenskou, kurtoasní hru. Neměli v zahraničí soupeřů a proto utkání sportovní u nich neměla nikdy ráz boje, tuhého utkání. Dbali hlavně na dokonalost a eleganci jak materiální, tak morální, propagovali v prvé řadě »fair play!« Sport, jak jej oni propagovali a provozovali, byl cvičením k zdokonalení rasy a povznesení civilisace. Jakmile se stal příliš populárním, počalo se vybírat vstupné. Brzy tedy nastalo rozvrstvení ve sportu. Vytvořily se dvě třídy sportovců, a to amatéři, provozující sport a hry pro svoje osvěžení a pro svoje potěšení, a profesionálové, kteří byli za svoje výkony, ať již v boxu, běhu anebo později v kopané, placeni. Brzy se přenesl anglický smysl a lpění na tradici i na sport. To vidíme velmi jasně na příklad na každoročním tradičním souboji veslařských osm univerzity oxfordské s cambridgeskou, který přivábí vždy na pobřeží Temže přes půl milionu diváků. Tento velkolepý souboj dvou lodí, obsazených dvěma osmičlennými teamy nejlepších veslařů v říši, je však dnes sledován nejen oním půlmilionem diváků, tísnících se mezi Putney a Mortlake, dějištěm vlastního boje, ale celým sportovním světem, na němž se tradiční velikost boje a zájem o něj z Anglie přenesla. Příštího roku bude tomu sto let, co byl závod založen. Sport se stal průběhem doby v Anglii nutností, stal se všeobecným majetkem, posvátným každému a také všemi provozovaným. Není tedy divu, že nalézáme championy různých sportovních odvětví v Anglii nejen mezi těmi, jimž je sport zaměstnáním anebo jen mezi studenty a dělníky. Kněz Lidell zvítězil na pařížské Olympiádě v běhu na 400 metrů v novém světovém rekordu, Lord Burghley dobyl anglické vlajce nejnečekanějšího a nejzáslužnějšího vítězství olympického, vítězství v běhu překážkovém na 400 metrů. Admirál Royds byl jedním z nejoblíbenějších fotbalových soudců, londýnský biskup je championem golfu a podobně. Anglie učinila ze sportu to, čím by měl být, Anglie založila jeho světovládnost. Jeho občané zanesli jej do dominií, rozšířili ho po celé zemi, od Kapského města až do Bombaye a od Hong-Kongu až do Vancouveru.

V roce 1895 vyslaly americké university do Evropy atletický team, který porazil výkvět universitního sportu anglického. Amerika dostala se velmi pozdě do sportu. Bylo zapotřebí občanské války, aby pochopila jeho kvality. Od roku 1862 až do roku 1895 pracovala první průkopnická generace. Roku 1895 již tato generace dobyla úspěchu nad svými největšími učiteli. Anglie neznala před tím národní rivalitu ve sportu. Pěstovala sport jen pro fair play. Amerika počala hned od počátku přestavovat sport jen proto, aby v něm byla první. Přivedla záhy na svět překvapující a ohromující změň vědeckého zlepšení i intelektuálního barbarství. Změnila a zdokonalila od základu všechny metody dosavadní, vynalezla nové formy, nové metody skoků, nové styly běhů.

Jala se vše přepracovávat, jako by to nebylo mělo dosud žádnou formu, jako by to bylo od základu nedokonalé, jako by to byli před tím neprovozovali ani lidé. Jejich krok, přesto že byl poněkud násilný a bezohledný, přinesl brzy ovoce a Americe velké závodní úspěchy. Celá Amerika se vrhla do práce, aby ze svého velkého množství vybrala a vypracovala nejlepší sportovce — pravou elitu fyzické dokonalosti. Ale nejen metody trainingové doznaly velkého zdokonalení. Pokrok a rozmach byl patrný na všech stranách. Nelitováno ani sebe většími náklady. Tak již na příklad roku 1909 vydávala universita harvardská na každého atleta ročně 5.000 franků, a tehdy čítal její atletický team přes sto členů. Je vidět, že americký sport roste a roste také z velké části svými miliony. A výsledek? Dosažení sportovního vrcholu, poněkud silně ovšem na úkor všestranné rozšířenosti sportu, tvoření rekordů, které jsou nammnoze nedosažitelné na celém ostatním světě. Ovšem nutno uvážit, za jakou cenu je toho dosahováno.

Francie zůstávala dlouho ve sportovním hnutí pozadu. Vyskytlo se sice také několik nadšenců v letech 1820—1830, ale ti brzy zase shasli. Jejich nadšení nebylo všeobecně sdíleno a proto také velmi brzy vyprchalo. Zbylo po něm jen několik znělek tuberkulosních básníků, opěvujících velikost síly, kterou nikdy nepoznali. Teprve ku konci devatenáctého století nastal v Evropě všeobecný zájem o sport ve větší míře. Ve Francii počalo se nejprve jezdit v zimě na lyžích a v létě na bicyklu. Ve Francii vytkli si první stoupenci a propagovatelé sportu za úkol spíše dosažení kvantity než kvality. Hleděli hlavně zmnožit řadu stoupců tělesné kultury. M. de Coubertin, pozdější zakladatel olympijských her, prohlásil, že je nutno »přebronzovati« Francii. Američané udělali ze sportu nástroj národního imperialismu, Francouzové měli z něho podle M. de Coubertina udělati nástroj mezinárodního idealismu. Vycházeli z toho stanoviska, že se lidé nenávidějí jen proto, že se neznají. Vzali si tedy za příklad staré Řecko a řekli si, že staří Řekové se také sblížili a stmelili olympickými hrami. Proto se počalo uvažovat o jejich obnovení. P. de Coubertin, jedinec velkých schopností, idealismu a vytrvalosti, vypracoval přesný program, který také za nedlouho změnil ve skutečnost. Dík jeho velikému úsilí konaly se první moderní olympijské hry roku 1896 v Athenách. Od té doby konají se nyní pravidelně každého čtvrtého roku. Stejně jako v Řecku. P. de Coubertin očekával od olympijských her vzrůst a pokrok ve sbratření národů. Jiní lidé zase říkali, že jim bude způsoben kosmopolitický nepořádek. »La Gazette de France« zaslala do Athen svého zvláštního zpravodaje, který pak, po skončení Olympiády, napsal, že olympijské hry nepřinesou lidstvu ani sbratření ani kosmopolitický zmatek a nepořádek, ale že se stanou polem, na němž anglosaský imperialismus bude slaviti svoje triumfy a že olympijské hry vzbudí ohromnou rivalitu sportovní mezi všemi národy. V těch slovech bylo tehdy jistě hodně věštecké pravdy.